

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

TARTUMAA ARENDUSSELTSI STRATEEGIA 2023-2027

Lisa 3. Perioodi 2015–2022 seire

20.02.2023

Sisukord

SISUKORD	1
SISSEJUHATUS	2
1 JAGATUD TOETUSTE ÜLEVAADE	2
2 EESMÄRKIDE TÄITMINE	6
2.1 STRATEEGILINE VALDKOND 1: KOHALIKUL ERIPÄRAL JA RESSURSIL BASEERUVA ETTEVÕTLUSE ARENDAMINE....	6
2.2 STRATEEGILINE VALDKOND 2: KOGUKONDADE VÕIMEKUSE ARENDAMINE	7
2.3 STRATEEGILINE VALDKOND 3: SUURPROJEKTIDE JA KOOSTÖÖVÕRGUSTIKE ARENDAMINE	7
2.4 MEETMETE JA NENDE SIHTTASEMETE TÄITMINE.....	7
2.4.1 Meede 1.1: Väiketootmise ja teenuste arendamine.....	8
2.4.2 Meede 1.2: Turismiettevõtluse arendamine	9
2.4.3 Meede 2.1: Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine	9
2.4.4 Meede 2.2: Noorte aktiveerimine	11
2.4.5 Meede 3.1: Suurprojektide arendamine.....	11
2.4.6 Meede 3.2: TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine.....	12
2.4.7 Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine	13
3 ELLUVIIDUD PROJEKTIDE JA NENDE MÕJU ANALÜÜS	14
3.1 METOODIKA	14
3.2 TAOTLUSTE ÜLDHINNANG	14
3.3 VÄIKETOOTMISE JA TEENUSTE ARENDAMISE MEETME PROJEKTIDE MÕJU (MEEDE 1.1).....	15
3.4 TURISMIEVÕTLUSE ARENDAMISE MEETME PROJEKTIDE MÕJU (MEEDE 1.2).....	17
3.5 KOHALIKE TRADITSIOONIDE HOIDMISE JA ARENDAMISE MEETME PROJEKTIDE MÕJU (MEEDE 2.1).....	18
3.6 NOORTE AKTIVISEERIMISE MEETME PROJEKTIDE MÕJU (MEEDE 2.2)	20
3.7 VÕRGUSTIKE MEETMETE PROJEKTIDE MÕJU (MEETMED 3.1 JA 3.2)	23
3.7.1 Sibulatee koostöövõrgustik.....	23
3.7.2 Elva puhkepiirkonna koostöövõrgustik	25
3.7.3 Peipsi toiduvõrgustik	26
3.7.4 Tartumaa noorsootöötajate võrgustik	29

Sissejuhatus

Eelmise perioodi analüüs hõlmas:

- 1) toetuste ülevaadet meetmete ja taotlejate kaupa (p 1);
- 2) hinnangut eesmärkide ja meetmete sihttasemetele täitmisele taotlejate esitatud infost lähtuvalt (vt p 2);
- 3) elluviidud projektide ja nende mõju analüüsi, sh üldhinnang taotluste kvaliteedile ning ettevõtluse, noorte, kogukonna ja võrgustike meetmete projektide mõju hindamine valimi alusel (p 3).

1 Jagatud toetuste ülevaade

TAS strateegia 2015–2020 kinnitati üldkoosolekul 2.11.2015. Meetmete rakendamine algas järgmisel aastal ning kinnitatud strateegia kohaselt viidi taotlusvoore läbi kuni 20.02.2019, mil strateegiat muudeti. 7.10.2021. muudeti strateegiat ulatuslikumalt – strateegia kehtivust pikendati aastani 2025 ning lisandusid selleks täiendavad vahendid, samuti lisati täiesti uus COVID-meede.

TASi eelarve jaotusest perioodil 2016–2020 annavad ülevaate alljärgnevad tabelid. **Samas tuleb arvestada, et strateegiaperiood veel kestab ning momendil ei ole võimalik teha lõplikke järeldusi elluviidud projektide mahu ja mõju kohta.** Strateegia elluviimist mõjutas olulisel määral ka COVID-kriis, sest sellega seoses vähenesid kontaktid ja ürituste korraldamise võimalus, mistõttu vähenesid otsesed suhtlusvõimalused. Samuti oli raskendatud projektide elluviimine ning vaatamata projektide tähtaegade pikendamisele PRIA poolt tingis see siiski mitmete projektide katkestamise. Kogu perioodi elluviimist perspektiivis mõjutab ka sõda Ukrainas ning sellega kaasnev inflatsioon, tööhõive, tarne- ja turustusprobleemid ning vähenenud omafinantseerimise võimekus, mis võib tõsta projektide katkestamiste osakaalu ja vähendada taotlemise aktiivsust strateegiaperioodi lõpus.

Kõige suurem osakaal projektitoetustest kavandati perioodil suunata kohaliku ettevõtluse arendamise meetmesse (40%), mis oli strateegilistest eesmärkidest prioriteetsem. Maapiirkondades on see just oluline seetõttu, et ettevõtluse arendamise ja töökohtade loomise abil on võimalik otseselt toetada ka elujõulise kogukonna säilimist ehk TASi teise strateegilise eesmärgi saavutamist. Teise (kogukonnad) ja kolmanda (suurprojektid ja võrgustikud) eesmärgi toetamiseks kavandati suunata kumbagi meetmesse 30% vahenditest.

Eelmisel perioodil esitatud 444 taotlusest said toetuse kokku 172 projekti. Seega on projektide taotlemise edukuse määr perioodil keskmiselt olnud 40%, mis näitab küllaltki tugevat konkurentsi. Kinnitatud projektidest on lõpetatud ja pooleli projekte kogumaksumusega 3,8 miljonit eurot (Tabel 1).

Enim toetusvahendeid on eraldatud kohalike traditsioonide hoidmise meetmest, turismiettevõtluse arendamise meetmest ning suurprojektide arendamise meetmest. Meetmetest 2.1 (kohalike traditsioonide arendamine) – on toetatud ka enim projekte 45, 1.1. (väiketootmise ja teenuste arendamine) – 38 ning 2.2 (noorte aktiveerimine) - 34.

Üleminekuperioodil (voorud alates 2022) kinnitatud ja pooleliolevaid projekte tabel 1 ja seireanalüüs ei kajasta. Samuti lisanduvad seirenäitajate lõplikule täitmisele hetkel veel pooleli olevad projektid, mis moodustavad ca 37% 2016-2021 toetuste eelarvest.

Tabel 1. Lõpetatud ja pooleli projektid 2016-2021 (TAS)

Meede	Lõpetatud projektid		Pooleli projektid		Kokku lõpetatud ja pooleli projektid	
	Kogu-summa	Toetus	Kogu-summa	toetus	Kogu-summa	toetus
1.1. Väiketootmise ja teenuste arendamine	€1 337 616	€604 088	€69 692	€34 846	€1 407 308	€638 934
1.2. Turismiettevõtluse arendamine	€998 204	€625 410	€195 711	€135 516	€1 193 915	€760 926
2.1. Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine	€1 166 908	€845 656	€25 800	€20 640	€1 192 708	€866 296
2.2. Noorte aktiveerimine	€332 094	€249 564	€44 010	€35 208	€376 104	€284 772
3.1. Suurprojektide arendamine	€463 854	€199 967	€1 385 746	€550 033	€1 849 600	€750 000
3.2. TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine	€233 515	€180 737	€108 996	€85 707	€342 511	€266 444
3.3. Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine	€243 463	€173 192	€158 914	€112 131	€402 377	€285 323
Kokku	€4 775 653	€2 878 615	€1 988 869	€974 080	€6 764 522	€3 852 696

Populaarseim on olnud kohalike traditsioonide hoidmise ja arendamise meede, kuhu on esitatud ca kolmandik kogu perioodi jooksul esitatud taotlustest. Samas on selles meetmes seetõttu ka kõige suurem konkurents, toetuse on saanud alla kolmandiku esitatud taotlustest.

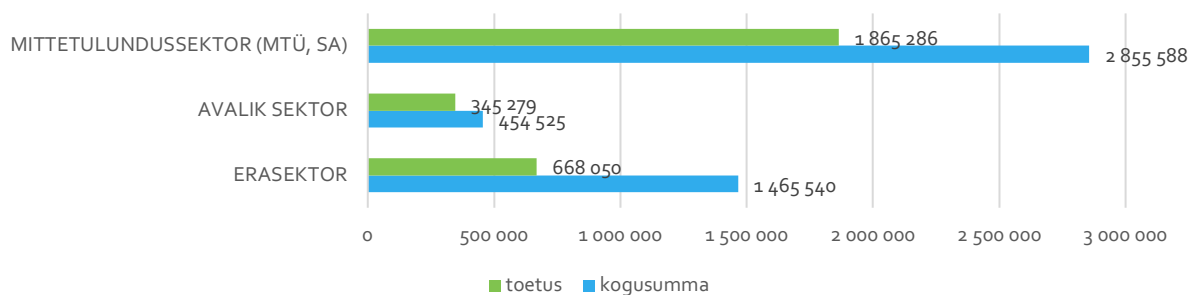
Tabel 2. Kinnitatud projektid 2016-2021 meetmete lõikes (TAS)

Meede	Projektide arv
1.1. Väiketootmise ja teenuste arendamine	38
1.2. Turismiettevõtluse arendamine	28
2.1. Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine	45
2.2. Noorte aktiveerimine	34
3.1. Suurprojektide arendamine	4
3.2. TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine	10
3.3. Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine	13
Kokku	172
Toetussumma kokku	€5 038 798

Kõige suurem osa toetustest (lõpetatud projektid) – pea kaks kolmandikku, läks eelmisel perioodil mittetulundusühendustele, kolmandik ettevõtetele ning kümnendik omavalitsustele (Tabel 3 ja Joonis 1).

Tabel 3. Lõpetatud projektide jaotus taotlejate lõikes aastatel 2016–2021 (TAS)

Sektor	Kogusumma	Toetus	Osakaal (%)
Erasektor	1 465 540	668 050	31%
Avalik sektor	454 525	345 279	10%
Mittetulundussektor (MTÜ, SA)	2 855 588	1 865 286	60%
Kokku	4 775 653	2 878 615	

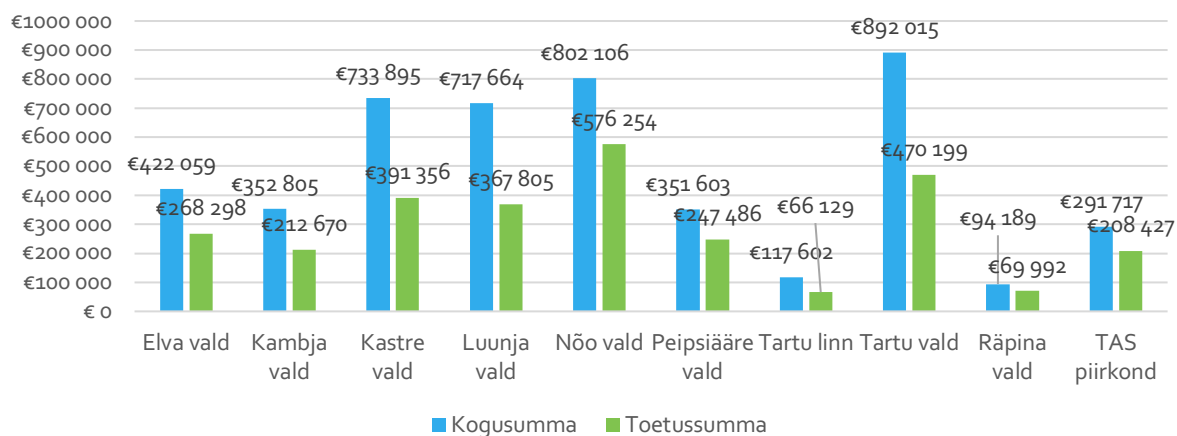

Joonis 1. Lõpetatud projektid 2016-2021 jaotus sektorite lõikes (TAS)

Omaavalitsuste lõikes on enim toetust läinud Nõo (ca 576 tuhat), Tartu (470 tuhat eurot), Kastre (391 tuhat) ja Luunja valda (367 tuhat) (Tabel 4 ja Joonis 2).

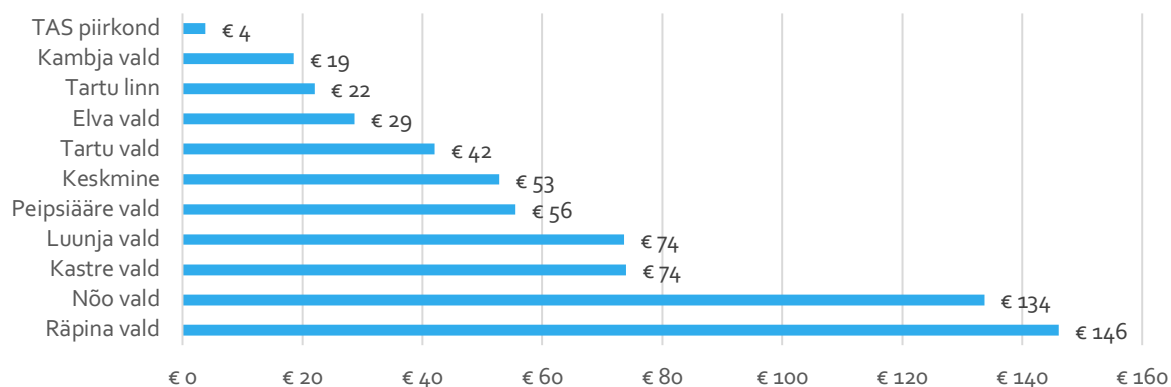
Tabel 4. Projektide jaotus taotlejate lõikes aastatel 2016–2022 kokku (TAS)

Omaavalitsus	Kogusumma	Toetussumma
Elva vald	€422 059	€268 298
Kambja vald	€352 805	€212 670
Kastre vald	€733 895	€391 356
Luunja vald	€717 664	€367 805
Nõo vald	€802 106	€576 254
Peipsiääre vald	€351 603	€247 486
Tartu linn	€117 602	€66 129
Tartu vald	€892 015	€470 199
Räpina vald	€94 189	€69 992
TAS piirkond	€291 717	€208 427
KOKKU	€4 775 653	€2 878 615

Joonis 2. Perioodil 2016-2021 elluviidud projektide jaotus valdade lõikes (TAS)

Kõige kõrgem oli eelmise perioodil toetus elaniku kohta Räpina ja Nõo vallas, neile järgnevad Luunja ja Kastre vald. Toetussumma elaniku kohta on keskmisest väiksem elanike arvu poolest suuremates omavalitsustes (Kambja, Elva, Tartu) (Joonis 3).

Joonis 3. Toetuste jagunemine elaniku kohta TASi omavalitsuste lõikes

Järgnev ülevaade eelmise perioodi strateegia elluviimisest ja sihttasemete täitmisest tugineb eelkõige 2016.–2021. aastatel läbiviidud taotlusvoorude andmetele, kuna see moodustas põhiosa eelmise perioodi strateegiast.

2 Eesmärkide täitmine

TASi visiooni kohaselt on aastal 2025 Tartumaa Arendusseltsi piirkonnas nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus ning elujõuline kogukond. Visioonist tulenevalt on TASil kaks strateegilist eesmärki:

- **TASi piirkonnas on nutikas ja spetsialiseerunud ettevõtlus** – piirkonna ettevõtlus baseerub väärindatud kohalikul ressursil (nt puit, biomass, kohalik toit jms) ja on uuenduslik. Nii kohalikud kui regionaalsed turismivõrgustikud on välja arendatud lähtuvalt piirkonna eripärast. Toimib integreeritud koostöö, sh teadusasutustega.
- **TASi piirkonnas on elujõuline kogukond** – piirkonna kultuuripärand ja traditsioonid on hoitud ja arendatud. Toimivad kogukondade ühisüritused, kogukondade esindajad on kaasatud erinevatesse koostöövõrgustikesse. Arenenud on mitmekesised kogukonnateenused. Piirkonna noored on ettevõtlikud ning kaasatud erinevatesse kogukondade tegevustesse ja otsustusprotsessidesse.

Visiooni täitmist ja eesmärkide elluviimist toetavad kolm strateegilist tegevusvaldkonda:

- kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine;
- kogukondade võimekuse arendamine;
- nn horisontaalseks strateegiliseks valdkonnaks on nii ettevõtlust kui kogukonda hõlmavate suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine eesmärgiga saavutada täiendavat sünergiat huvigruppide koostöö kaudu.

Strateegia eesmärkidele on seatud ka konkreetsed mõõdikud – mõjuindikaatorite täitmisest esitatakse järgnevalt ülevaade strateegia eesmärkide lõikes ning tulemus- ja väljundindikaatoritest ja nende täitmisest meetmete lõikes eraldi.

2.1 Strateegiline valdkond 1: Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamine

Valdkonna raames toetati kohalikku väiketootmist ja teenuste arendamist, fookus oli kohalikul loodusressursil baseeruva ettevõtlusel (nt puit, biomass, põllunduse ressursid jms.). Eraldi tähelepanu keskmes oli uuenduslike lahenduste toetamine, sh ettevõtjate ja teadusasutuste koostöö toodete arendamisel jms. Tegevuste peamiseks sihtgrupiks on mikroettevõtted ning nende arengut toetavad erinevad koostööpartnerid (nt erinevad tugistruktuurid).

Teise alaeesmärgina (meetmena) toetati turismiettevõtluse arendamist, kus fookuses oli piirkonnaspetsiifiliste ja uuenduslike turismitoodete arendamine. Läbivaks eesmärgiks oli uuenduslike toodete arendamine ning koostöö, sh ülikoolide jt teadusasutustega (nt teaduspartneri kaasamine mingi toote/teenuse/võrgustiku arendamise vms).

Valdkonna arendamise oodatav mõju oli toetatud ettevõtete käibe kasv (vähemalt 20%) ning piirkonna külalastatavuse kasv (vähemalt 5% aastas) (vt Tabel 5).

Tabel 5. Kohaliku ettevõtluse arendamise strateegilise eesmärgi mõjuindikaatorid ja sihttasemed

Mõjuindikaatorid	Soovitud sihttasemed 2020
Toetatud ettevõtete käibe muutus (tegevus 1 puhul)	Käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõpetamisest

Piirkonna külastatavuse muutus (tegevus 2 puhul)	Piirkonna külastatavuse kasv võrreldes baasaastaga vähemalt 5% aastas.
--	--

2.2 Strateegiline valdkond 2: Kogukondade võimekuse arendamine

Valdkonna raames toetati piirkonna kultuuripärandi ja traditsioonide hoidmisele ja arendamisele suunatud tegevusi. Tegevuste fookusteks on kogukondade sidususe suurendamine läbi ühistegevuste (uuenduslikud ja traditsioone edasiarendavad ühisüritused jms) ning võimekuse arendamine piirkonna jaoks oluliste kogukonnateenuste pakkumisel.

Lisaks toetatakse valdkonna raames piirkonna noorte aktiveerimisele suunatud tegevusi, mille fookuseks on noorte initsiatiivikuse tõstmine ning suurem sidusus kohaliku kogukonna ja ettevõtlusega.

Valdkonna arendamise mõjuindikaatoriks oli toetatud projektide kasusaajate rahulolu (4 punkti 5 punkti skaalal) (Tabel 6).

Tabel 6. Kogukondade võimekuse arendamise strateegilise eesmärgi mõjuindikaatorid ja sihttasemed

Mõjuindikaatorid	Soovitav sihttasemed 2020
Toetatud projektide kasusaajate rahulolu	Keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4 (iga projekti puhul) ¹

2.3 Strateegiline valdkond 3: Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamine

Valdkonna raames toetati nii ettevõtluse kui ka kogukondade arengut läbi konkreetsete ühistegevuste (koostöövõrgustike) kui ka suurprojektide.

Suurprojektide ja koostöövõrgustike mõjuindikaatoriks oli samuti toetatud projektide kasusaajate rahulolu ning loodud/ arendatud võrgustiku liikmete rahulolu (4 punkti 5 punkti skaalal) (vt Tabel 7).

Tabel 7. Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamise strateegilise eesmärgi mõjuindikaatorid ja sihttasemed

Mõjuindikaatorid	Soovitav sihttasemed 2020
Toetatud projektide kasusaajate rahulolu	Keskmine kasusaajate rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.
Võrgustiku liikmete rahulolu	Keskmine võrgustike liikmete rahulolu 5 palli skaalal vähemalt 4.

2.4 Meetmete ja nende sihttasemete täitmine

Strateegilistest eesmärkidest lähtuvalt rakendati perioodil kaheksat meetet (M1.1–M3.3).

Kohalikul eripäral ja ressursil baseeruva ettevõtluse arendamise toetamiseks rakendati kolme investeringumeedet:

- Meede 1.1: Väiketootmise ja teenuste arendamine
- Meede 1.2: Turismiettevõtluse arendamine
- Meede 1.3: COVID-19 toetusmeede

¹ Kasusaajate rahulolu täpsustati eraldi küsitlusega 2022 a. sügisel, vt seireanalüüsi p 2

Kogukondade võimekuse arendamiseks toetati kahte investeringumeedet:

- Meede 2.1: Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine
- Meede 2.2: Noorte aktiveerimine

Suurprojektide ja koostöövõrgustike arendamise toetamiseks rakendati ühte investeringumeedet:

- Meede 3.1: Suurprojektide arendamine
- Meede 3.2: TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine
- Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine

Järgnevalt on esitatud ülevaade meetmetest, nende seatud indikaatoritest ja nende täitmisest ning peamistest tegevustest, mis meetme raames on toetatud.

2.4.1 Meede 1.1: Väiketootmise ja teenuste arendamine

Perioodil 2016–2021 on meetmest 1.1 toetatud 26² projekti summas 638 tuhat eurot.

Suurim osa rahastatud projektidest oli kohaliku toidu (12) ja puidutöötlemise (5) valdkonnas. Lisaks rahastati meetme raames üksikuid projekte ka maheootmise (2), mesinduse (1), loomakasvatuse (2), taimekasvatuse (1), taastuvenergia (1) valdkonnas ning piirkonna elanikele teenuste arendamiseks. Suurim osa rahastatud projektidest oli seadmete soetamise või muul viisil olemasoleva teenuse arendamise toetamiseks, sh ka tootmisruumide või hoone ehitamiseks.

Suurim toetussumma on olnud veidi alla 70 000 euro taotleja kohta ja väikseim alla 4000 euro, keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 25 600 eurot.

Meetmele seatud väljundnäitajaks oli 50 uut või parendatud toodet/teenust ning tulemusnäitajaks 35 uut töökohta aastaks 2020, mis said osaliselt/täielikult täidetud. 66% taotlejatel on kasvanud käibe vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest. Uusi töökohti on loodud 87% ulatuses plaanitust ning uusi või olemasolevaid teenuseid arendatud 64% ulatuses plaanitust. Sihttaseme saavutamist kõigi mõõdikute osas on osaliselt mõjutanud COVID-kriis ja sellest tulenev üldine käibe ja hõive langus aastatel 2020–2021.

Tabel 8. Meetmele 1.1 seatud mõju, väljund- ja tulemusindikaatorid

Mõõdik	Sihttase	Tegelik tase (2022) ³
Mõjuindikaator: Toetatud ettevõtete käibe muutus	Eesmärk iga ettevõtte puhul: käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest.	66,5%
Tulemusindikaator: Loodud töökohtade arv	35 uut töökohta.	30,3
Väljundindikaator: Uute/parendatud kohalikul ressursil baseeruvate toodete ja teenuste arv	50 uut/parendatud toodet/teenust.	32

² Toetuse määramise otsus on tehtud 37 projekti osas, neist 11 on katkestatud, 24 lõpetatud ning 2 pooleli; toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal.

³ Seisuga 4.10.2022

2.4.2 Meede 1.2: Turismiettevõtlike arendamine

Perioodil 2016–2021 on meetmest 1.2 toetatud 25 projekti⁴ summas 760 tuhat eurot.

Suurim osa rahastatud projektidest olid maaturismi (11), spordi- ja vaba aja tegevuste (5) ning kultuuripärandi (4) valdkonnas. Lisaks rahastati meetme raames ka kohaliku toidu (2) ja looduspärandi (1) valdkonna projekte ning piirkonna teenuseid piirkonna elanikele (1).

Maaturismi valdkonnas toetati nt Kosmose teemapargi "Nähtamatu nägemine, tundmatu tundmine" väljaarendamist, Nina põhumajade innovaativsuse edasiarendust, Jääaja Keskuse lend virmalistega Äksis, Ilbu Jahi- ja Puhkemaja taristu parendamist ning turismi arendamist, Lennundusmuuseumi külastus- ja eksponeerimistingimuste ning töötingimuste parandamist ning eksponeerimistingimuste arendamist (Maailma tehnikakultuuri pärand -muudetava tiivanoolsusega Panavia Tornado), Luke mõisa käsitöökoja rekonstrueerimist ning Brauermoto Ekstreemmoto Keskust.

Spordi ja vaba aja valdkonnas toetati Luunja jõesadama puhkeala rajamist, Mehikoorma rannaalale kõnni- ja jalgteede rajamist ja Kolkja puhkeala parendamist. Veel toetati Klubi Tartu Maratoni avalike turismiobjektide arendamist ja suusamaratoni kunstlume valmistamise seadmetiku hankimist ning SA Saadjärve Kalevipoja kiviheite mängu uuendamist.

Suurim toetussumma on olnud ca 70 000 eurot taotleja kohta ja väikseim alla 3000 euro, keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 36 000 eurot.

Meetmele seatud väljundnäitajaks oli 50 uut või parendatud turismi toodet/teenust ning tulemusnäitajaks 35 uut töökohta turismivaldkonnas aastaks 2020, mis said osaliselt täidetud. 60% taotlejatel on kasvanud käive vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest. Uusi töökohti on loodud 45% ulatuses plaanitust ning uusi või olemasolevaid teenuseid arendatud 48% ulatuses plaanitust.

Tabel 9. Meetmele 1.2 seatud mõju, väljund- ja tulemusindikaatorid (meetmeleht)

Mõõdik	Sihttase	Tegelik tase (2022)
Mõjuindikaator: Toetatud ettevõtete käibe kasv	käibe kasv vähemalt 20% kahe aasta jooksul alates projekti lõppemisest.	60,5%
Tulemusindikaator: Loodud töökohtade arv	35 uut töökohta turismisektoris	15,9
Väljundindikaator: Uute/ parendatud turismitoodete/teenuste arv	50 uut/parendatud turismitoodet/-teenust.	24

2.4.3 Meede 2.1: Kohalike traditsioonide hoidmine ja arendamine

Perioodil 2016–2021 on meetmest 2.1 toetatud 45 projekti⁵ summas 866 tuhat eurot.

⁴ Toetuse määramise otsus on tehtud 29 projekti osas, neist 4 on katkestatud, 21 lõpetatud ning 4 pooleli. Toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal.

⁵ Toetuse määramise otsus on tehtud 50 projekti osas, neist 5 on katkestatud, 39 lõpetatud ning 6 pooleli. Toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal.

Suurim osa rahastatud projektidest olid kultuuripärandi (12), spordi ja vaba aja (8) ning noortega seotud (5) valdkonnas.

Kultuuripärandi hoidmiseks ja arendamiseks toetati Luke mõisa käsitöökoja rekonstrueerimist; Puhja pastoraadi renoveerimist ja Puhja kiriku kooriruumi katuse ja torni restaureerimist; Nõo Püha Laurentsiuse kiriku abihoone ümberehitust ning Nõo kirikuga seotud kultuuripärandi eksponeerimist; Vara piirkonna kultuuripärandi viidastamist ja raamatu välja andmist; Maaelumuuseumis veterinaaria ajaloo ja arengute ekspositsiooni avamist koostöös Maaülikooliga; maaelu tutvustava väliõppeklassi rajamist, külaseltsi maakütte paigaldamist ning naiskoori esinemiskostüümide ja naisrahvatantsurühma rahvarõivaste ja jalanõude soetamist.

Vaba aja ja spordi valdkonnas toetati Kaagvere vabaõhukeskusesse male ja lauatenise laudade loomist, Elvasse väljõusaali ja mänguväljaku rajamist, Lähte tervise ja suusaradade arendust, Melliste loodus- ja liikumisrada, Koosa virgestusala rajamist, Nõo valla jõulinnakut, Kallaste Sõpruse mänguplatsi, Tartumaa Ratsaspordiklubi võistlustakistuste soetamisel ning treening/ pealtvaatajate/ vaba aja veetmise ala rajamisel BMX sisehallis.

Lisaks rahastati meetme raames ka teenuseid piirkonna elanikele (5 projekti, sh Lohkva Kogukonnakeskuse osalist renoveerimist, Tartumaa kogukondlikke loometalguid, Koosa jõusaali, Rahinge Külakatelt ja maadlusmati hankimist kohalike noortesporti arendamiseks); kunsti ja muusika (4), vabatahtliku pääste (3), maaturismi (2), eakate (1), käsitöö (1) ja kohaliku toidu (1) valdkonna projekte.

Suurimad toetussummad on olnud ca 70 000 eurot taotleja kohta ja väikseim ca 4000 eurot, keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 22 000 eurot.

Meetmele seotud väljundnäitajaks oli seotud 10 uut või parendatud kogukonnateenust ning vähemalt 100 osalejat ürituse kohta ühisüritustel. Tulemusindikaatoriteks on vähemalt 20 püsikasutajat iga toetatud kogukonnateenuse ning investeeringuobjekti kohta. Kui väljunditele seotud sihid jäid osaliselt täitmata, siis tulemustele seotud sihid said täidetud.

Tabel 10. Meetmele 2.1 seotud mõju, väljund- ja tulemusindikaatorid (meetmeleht)

Mõõdik	Sihttase	Tegelik tase (2022)
Väljundindikaator: uute/ parendatud investeeringuobjektide arv	40 uut/ parendatud objekti	39
Väljundindikaator: Uute/ parendatud kogukonnateenuste arv	10 uut/parendatud kogukonnateenust.	3 ⁶
Tulemusindikaator: Uute/ parendatud kogukonnateenuste kasutajate arv:	vähemalt 20 püsikasutajat nädalas (keskmine)	74,6
Väljundindikaator: Uuenduslikel ühisüritustel osalejate arv:	100 osalejat ühe ühisürituse kohta (v.a. koolituste ja seminaride puhul).	209,5 ⁷

⁶ Kogukonnateenused – SA Hooldekodu Härmalõng, MTÜ Laeva Vabatahtlik Tuletõrje Selts, MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök

⁷ Projekt "Tartumaa Ratsaspordiklubi toetusinvesteering- võistlustakistuste ost" kätkes tegelikult endas ainult investeeringu tegemist, mitte otseselt ürituse korraldamist. Toodud on projektide "Tartumaa Ratsaspordiklubi toetusinvesteering – võistlustakistuste ost" ja "Tartumaa kogukondlikud loometalgud" lõikes keskmine osalejate arv.

2.4.4 Meede 2.2: Noorte aktiviseerimine

Perioodil 2016–2020 on meetmest 2.2 toetatud 38⁸ projekti summas 284 tuhat eurot.

Meetme fookuseks oli toetada piirkonna noorte aktiviseerimisele suunatud tegevusi, noorte initsiatiivikuse tõstmist, suuremat sidusust kohaliku kogukonna ja ettevõtlusega ning noorte kaasamist otsustamisse ning avaliku, kolmanda ja erasektori tegevustesse. Eelistati projekte, mis on noorte endi poolt algatatud ja ellu viidavad.

Enamus toetatud projektidest olid suunatud noorte sportimis- ja vaba aja veetmise võimaluste loomisele või parendamisele (noortekeskused, välijõusaalid, disc-golf, jalgpall, korvpall, võimlemine, purjetamine, orienteerumine, autosport, tehnikaring), aga oli ka praktiliste oskuste arendamisele suunatud projekte – ettevõtlusõppe rakendamine koolis ning noortevolikogude rajamine kõigisse Tartumaa valdadesse.

Suurimad toetussummad on olnud ca 15 000 eurot taotleja kohta ja väikseim ca 3000 eurot, keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 9400 eurot.

Meetme väljundnäitajaks oli ettevõtlikkuse ning noorte praktiliste oskuste arendamisele suunatud projektide arv ja paranenud tegevusvõimaluste arv ning tulemusindikaatoriks võimalusi kasutavate noorte arv (keskmiselt vähemalt kord nädalas) ning projektides osalevate noorte arv. Seatud sihid said täidetud täielikult, vaatamata, et meetmele suunati kõigest 5% vahenditest (mis oli ka veidi vähem kui esialgu kavandatud osakaal - 6%).

Tabel 11. Meetmele 2.2 seatud tulemus- ja väljundindikaatorid (meetmeleht)

Möödik	Sihttase	Tegelik tase (2020)
Väljundindikaator: Ettevõtlikkuse arendamisele suunatud projektide arv	10 projekti	13
Väljundindikaator: Noorte praktiliste oskuste arendamisele suunatud projektide arv	10 projekti	23
Väljundindikaator: Paranenud tegevusvõimaluste/ objektide arv		29
Tulemusindikaator: Püsikasutajate arv (keskmine)	Minimaalselt 20 püsikasutajat objekti kohta	44,8
Tulemusindikaator: Projektides osalenud noorte arv kokku	Noortele suunatud projektides osalenud kokku 600 noort	3089

2.4.5 Meede 3.1: Suurprojektide arendamine

Perioodil 2016–2021 on meetmest 3.1 toetatud 4 projekti⁹ summas 750 000 eurot.

Toetatud projektid olid eelkõige seotud spordi ja vaba aja veetmise võimaluste ning maaturismi valdkonnaga. Toetati Tartu vallavalitsuse projekti Lähte tervisespordikeskuse jäähoki ja uisutamise väljaku rajamiseks; Kastre valla projekti Vooremäe tervisekeskuse teenindushoone projekteerimiseks ja ehitamiseks; Luunja jõesadama puhke- ja välispordiala rajamise suurprojekti ning Elvas Kentsi paisjärve taastamine ja puhkeala arendamist. Projektide toetussummad jäid vahemikku 150 000 -200 000 eurot.

⁸ Toetuse määramise otsus on tehtud 41 projekti osas, neist 3 on katkestatud, 29 lõpetatud ning 9 pooleli. Toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal, v.a. katkestatud projektid.

⁹ Toetuse määramise otsus on tehtud 4 projekti osas, millest 3 on pooleli.

Meetme väljundindikaatoriks on 6 suurprojekti elluviimine ning tulemusnäitajaks vähemalt 15 000 kasusaajat iga projekti kohta. Seatud sihtide täitmisele ei saa lõplikku hinnangut anda, kuna lõpetatud on 1 projekt, teised projektid on lõpetamisel.

Tabel 12. Meetmele 3.1 seatud tulemus- ja väljundindikaatorid (meetmeleht)¹⁰

Möödik	Sihttase	Tegelik tase (2020)
Väljundindikaator: Elluviidud suurprojektide arv	Ellu on viidud 6 suurprojekti	1 ¹¹
Tulemusindikaator: Projektide otseste kasusaajate arv	Minimaalselt 15000 kasutajat/kasusaajat iga objekti kohta.	15 000 ¹²

2.4.6 Meede 3.2: TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine

Perioodil 2016–2021 on meetmest 3.2 toetatud 10 projekti¹³ summas 266 tuhat eurot.

Suurim osa toetatud projektidest olid seatud maaturismi (6) või looduspärandiga (2), lisaks toetati noortega seatud võrgustikke (2). Toetati Elva Puhkepiirkonna võrgustikku (retkejuhtide koolitused ja arendustegevused ning uue ideepangaga Läti turule sisenemist), Sibulatee võrgustiku arendamist (2017-2019 ja 2020-2022), Emajõe ja Võrtsjärve koostöövõrgustiku arendamist ning Peipsi Järvefestivali korraldamist (2019-2020). Noorte valdkonnas toetati noorsootöö ja ettevõtlusega seatud võrgustikke (Tartumaa noorsootöö koostöövõrgustiku arendamine ja võimestamine ning "Tartumaa aktiivsed ja ettevõtlikud noored").

Toetussummad on üldjuhul jäänud vahemikku 16 – 40 000 eurot, keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 27 tuhat eurot.

Meetmele seatud tulemusnäitajaks oli seatud 8 toimivat koostöövõrgustikku ning väljundnäitajaks, et võrgustikes osaleb kokku 100 organisatsiooni. Seatud sihid said osaliselt täidetud – perioodi jooksul on toetatud kolme olemasoleva võrgustiku edasiarendamist - Elva puhkepiirkond, Sibulatee ja Tartumaa noorsootöö koostöövõrgustik. Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv ületab enam kui kahekordselt sihttasest.

Tabel 13. Meetmele 3.2 seatud mõju, väljund- ja tulemusindikaatorid (meetmeleht)

Möödik	Sihttase	Tegelik tase (2022)
Väljundindikaator: Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv	võrgustikes osaleb kokku 100 organisatsiooni.	281
Tulemusindikaator: Uute koostöövõrgustike arv		1 ¹⁴
Tulemusindikaator: Toimivate koostöövõrgustike arv	8 toimivat koostöövõrgustikku.	4

¹⁰ 1.07.2021 strateegia muudatusega muudeti indikaatoreid ja nende sihttasemeid. Meetme 1.2. tulemus- ja väljundindikaatoriteks perioodiks 2021–2022 on:

- Taotlusperioodil toetatud projektide koguarv 8, sh rohe- ja ringmajandust toetavaid projekte 4
- Toetust saanud/arendatud ettevõtete arv 8
- Säilitatud või loodud uusi töökohti 10.

¹¹ Elluviimisel on 4 suurprojekti, projektid ei ole veel lõpetatud.

¹² Projektid ei ole lõpetatud.

¹³ Toetuse määramise otsus on tehtud 10 projekti osas, neist 4 on lõpetatud ning 6 pooleli. Toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal.

¹⁴ Projektid ei ole lõppenud, aga siia lisanduvad TASI projektid, mille käigus on loodud vähemalt 3 uut võrgustikku - Emajõe võrgustik, rohefestival, toiduvõrgustik jt)

2.4.7 Meede 3.3: Regionaalse ja rahvusvahelise koostöö edendamine

Perioodil 2016–2022 on meetmest 3.3 toetatud 13 projekti¹⁵ summas 285 tuhat eurot, sh lõviosa neist TASI enda projektid.

Suurim osa rahastatud projektidest on seotud maaturismi valdkonna arendamisega, näiteks Peipsi Järvefestivali korraldamine, Peipsimaa sihipärane turundamine 2016-2019 (2 projekti), Peipsimaa ja Vooremaa väiketootjate võrgustike ühine arendus- ja turundustegevus, "Kogukondade tugevdamine ja turismi edendamine National Geographic kollaste akendega" ning „Elu kahe maailma piiril II“. Toetatud TAS projektide fookuses oli ka kogukondade arendamine (Arukate külade arenguprogramm), innovatsioon ("Innovatsiooni otsingul"/ "Searching for innovation and smart solutions") ning rahvusvaheline koostöö (Euroopa lennujaamade koostöövõrgustiku loomine ja koostöö edendamine Hiina partneritega").

Samuti toetati MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköögi kohalikku Peipsi toidu valdkonna projekte - Peipsi Toidu Tänav 175 km, Piirideülene Peipsi Toit, Valgamaa Arenguagentuuri projekti „Tartumaa ja Lõuna-Eesti regiooni võrgustike koostöö ja võimekuse tõstmine“,

Toetussummad on jäänud vahemikku 9000-48 000 eurot , keskmine toetussumma taotluse kohta oli ca 27 000 eurot.

Meetmele seatud tulemusnäitajaks oli 6 toimivat koostöövõrgustikku ning väljundnäitajaks, et võrgustikes osaleb kokku 200 organisatsiooni. Seatud sihid said täidetud täielikult. Lisaks olemasolevate koostöövõrgustike edasiarendamisele on projektid panustanud ka uute koostöövõrgustike loomisse ja arendamisse – näiteks arukad külad, Tartu 2024, Lõuna-Eesti kogukonnaprogramm, Euroopa regionaalsed lennujaamad, Crowd4Region jt.

Tabel 14. Meetmele 3.3 seatud mõju, väljund- ja tulemusindikaatorid (meetmeleht)

Möödik	Sihttase	Tegelik tase (2020)
Tulemusindikaator: Toimivate koostöövõrgustike arv	6 toimivat koostöövõrgustikku.	3
Tulemusindikaator: Uute koostöövõrgustike arv	-	3 ¹⁶
Väljundindikaator: Võrgustikes osalevate organisatsioonide arv	võrgustikes osaleb kokku 200 organisatsiooni.	1285

Pidades silmas, et TAS strategiaperiood ja vahendite kasutamine veel kestab, töös on algatatud ja veel lõpetamata projekte. Võib kokkuvõtvalt hinnata, et strateegia elluviimine on läinud üldjoontes plaanipäraselt ning seatud sihttasemed on enamasti kas täidetud või täitmisel.

¹⁵ Toetuse määramise otsus on tehtud 13 projekti osas, neist 7 on lõpetatud ning 6 pooleli. Toetuste summa on esitatud väljamaksete ja kinnitatud määramiste põhjal.

¹⁶ Lisanduvad ka TASI projektid, mille käigus on loodud uued regionaalsed, rahvusvahelised võrgustikud (Arukad külad, Tartu 2024, Lõuna-Eesti kogukonnaprogramm, Euroopa regionaalsed lennujaamad, Crowd4Region jt)

3 Elluviidud projektide ja nende mõju analüüs

3.1 Metoodika

Elluviidud projektide analüüs koosnes kolmest osast. Esmalt koostati esitatud taotluste (177 toetatud taotlust) põhjal juhuvalim (50 projekti), saamaks ülevaadet taotluste üldisest kvaliteedist ning hindamaks nende uuenduslikkust (ptk 3.2).

Vaatluse all oli eelkõige periood 2016–2021 kui algne LEADER-tegevusperiood, millega oleks seatud eesmärgid pidanud saavutatud olema.

Seejärel koostati ettevõtluse meetme mõju analüüsiks eraldi valim (17 taotlejat), milles olid kõik meetmest 1.1 aastatel 2016-2018 toetust saanud ettevõtted ning analüüsiti nende käibe ja töötajate arvu muutuseid peale toetuse taotlemist (ptk. 3.3).

Kolmandana koostati valim kogukonna arendamise meetmete (kohalike traditsioonide hoidmise ja arendamise meede 2.1 ja noorte aktiviseerimise meede 2.2) mõju hindamiseks, kuhu kuulus mõlemast meetmest ca 25-35% projektidest ehk 10 projekti kummastki meetmest ning elluviidud projektide mõjuanalüüsiks viidi läbi poolstruktureeritud lühiintervjuud toetuse saajatega (ptk 3.4 ja 3.5).

Viimaks viidi täiendavalt läbi ka süvaintervjuud võrgustike meetmetest (meede 3.1 ja 3.2) toetust saanud projektide esindajatega (välja jäid TASI enda esitatud projektid). Kokku viidi läbi 4 süvaintervjuud võrgustike esindajatega, mis puudutasid 6 elluviidud projekti (ptk 3.6).

3.2 Taotluste üldhinnang

Eelmise perioodi taotluste üldisest kvaliteedist ülevaate saamiseks ning nende uuenduslikkuse, jätkusuutlikkuse ning koostöö ja sihtrühmade kaasatuse hindamiseks koostati valim (50 projekti) kõigist perioodil 2016–2021 heakskiidetud projektitaotlustest (177). Valimisse kuulunud projektide põhjal anti üldhinnang projektitaotlustele, lähtudes taotluste üldisest kvaliteedist, taotluste uuenduslikkusest ning koostööst ja kaasatusest projektide elluviimisel. Hinnatavad märksõnad ei kattu üheselt TASI hindamismetoodikaga, kuid peegeldavad LEADER-i üldisi eesmärgi ning võimaldavad teha paremaid üldistusi ja järeldusi (sh võrdlust teiste tegevusrühmadega).

Hinnati **taotluste üldist kvaliteeti** - mis eesmärgi ja mõju soovitakse saavutada, kuidas see vastab tegevusgrupi strateegiale ja meetme eesmärkidele. Valimisse kuulunud projektide **üldine kvaliteet oli üldistatult hea** – toetatavad tegevused ja nende vajadus olid piisavalt mõtestatud, kuid mitte nii väga TASI strateegiliste sihtidega seotud. Taotlused olid lakoonilised, ent siiski piisavalt ülevaatlikud, kuigi esines ka mitmeid 1-2-lauselisi taotlusi. Valdavalt taotleti toetust uue teenuse arendamiseks või olemasoleva teenuse mingil viisil edasiarendamiseks (nt paremate seadmete ost, mis võimaldab tootmisefektiivsust või teenuse kvaliteeti tõsta või investeeringud tootmisruumidesse).

Taotluste uuenduslikkuse osas anti hinnang, kas taotluses on uuenduslikke ideid/ lahendusi/lähenedusi, mis on suunatud piirkonna arendamisele ja probleemide lahendamisele (nt kas rakendatakse uusi või uuenduslikke meetodeid ja/ või lahendusi).

Mitmetes ettevõtluse meetme projektides **oli näha uuenduslikkuse taotlust**, olgu see siis lihtsam, kuid seni laiemalt rakendamata meetod (näiteks vee baasil lahendused mööbli

värvimiseks) või kõrgtehnoloogilisemad, nt biotehnoloogia ja meditsiini valdkonna innovaatiliste lahenduste rakendamine hobuste aretamisel (embrüosiirdamine). Mõningal määral esines uuenduslikkust ka kogukonna ja koostööprojektides (nt Tartumaa kogukondlikud loometalgud, kogukonna ühisrahastus). Siiski sellises kontekstis uuenduslikkust nagu LEADER-rahastamisskeemi alusloogikaks olev kogukonna juhitud kohaliku arengu lähenemine seda soosib ja väärtustab¹⁷ projektitaotlustes palju ei leia.

Koostöö ja kaasatuse osas tugines hinnang sellele, kas projekti ettevalmistamisse ja elluviimisesse oli kaasatud laiemaid huvigruppe, elanike grupe või mitme sektori esindajaid.

Koostöö ja kaasatus olid kesksel kohal 3 meetme projektides, kuid mitte teistes. Ühest küljest on arusaadav selline meetmete ülesehitus, ent teisalt tasuks enam mõelda, kuidas innovaatiliste lahenduste toetamiseks tõhustada sektoritevahelist koostööd ka ettevõtluse ja kogukonna arendamise projektides.

Kogukonna juhitud kohaliku arengu (CLLD) tugevusteks muude Euroopa Liidu toetuste ees¹⁸ peetakse piirkondlike eri sektorite ja tegijate vahelisi sidemeid, millel on mitmekordistav mõju kohalikule arengule ja kogukonna juhitud kohaliku arengu strateegiate ajendatust konkreetsetest probleemidest kogukonnas. Samuti peetakse kogukonna juhitud kohaliku arengu tugevuseks innovatsiooni ja muutuste toetamist, kus ehitatakse üles kohalike kogukondade suutlikkus ja ressursid algatuste tegemiseks, mis on innovatsiooni ja edasise arengu eeltingimuseks (nt seemne- ja katseprojektid) ning ühendatakse kasutajate kogemus eri tüüpi teenusepakkujate rohkem spetsialiseerunud teadmistega piirkonnas sobivaimate lahenduste leidmiseks.

Just need märksõnad, mis peaks TAS piirkonnas olema kesksel kohal – sektoritevaheliste tegijate koostöö, konkreetsetele lahendust vajavatele probleemidele keskendumine ning uudsetele lahendustele leidmise toetamine – ei ole olnud selle perioodi projektitaotluste fookuses. Järgneva perioodi rakendamisel tasuks neile veelgi enam tähelepanu pöörata, läbi proaktiivsete tegevuste ja arendustegevuste, vajadusel viia läbi ka meetme tingimuste ja hindamiskriteeriumide üle vaatamine. TASil on selleks olemas piisav kogemus, võimekus ja potentsiaal.

3.3 Väiketootmise ja teenuste arendamise meetme projektide mõju (meede 1.1)

Ettevõtluse meetme mõju analüüsiks koostati eraldi valim (17 taotlejat), **milles olid kõik meetmest 1.1 aastatel 2016-2018 toetust saanud ettevõtted ja analüüsiti nende käibe ja töötajate arvu muutuseid peale projekti elluviimist.** Periood oli valitud lähtuvalt sellest, et oleks võimalik hinnata perioodi jooksul toimunud käibe muutust.

Strateegia mõjunäitajaks on taotlejate vähemalt 20% käibe tõus 2 aastat peale projekti elluviimist. Kõigi valimisse kuulunud taotluste puhul ei saanud andmetest tulenevalt hinnata käibe muutuseid täpselt 2 aastat peale projekti lõppu. Järgnevalt on hinnatud toetuse saajate käibe muutust 2020. aasta ning taotluse esitamise (või esitamise aastal käibe puudumisel järgmise) aasta võrdluses. **Valimisse kuulunud toetuse saajate hulgast oli 53%-l käibe kasv**

¹⁷Innovatsiooni ja muutuste toetamisena, kus ehitatakse üles kohalike kogukondade suutlikkus ja ressursid algatuste tegemiseks, mis on innovatsiooni ja edasise arengu eeltingimuseks (nt seemne- ja katseprojektid) ning ühendatakse kasutajate kogemus eri tüüpi teenusepakkujate rohkem spetsialiseerunud teadmistega piirkonnas sobivaimate lahenduste leidmiseks.

¹⁸ Juhised kogukonna juhitud kohaliku arengu kohta kohalikele osalejatele, kättesaadav: https://maainfo.ee/public/files/2014-august-guidance_clld_local_actors_et.pdf

suurenenud enam kui 20%. Ülejäänud ettevõtetele on enamasti käive samuti kasvanud, kuid vähem kui 20% võrra. Valimis olnud ettevõtetest vaid 3 ettevõtte puhul on käive vähenenud.

Eristada võib kahte tüüpi toetuse saajaid. Esiteks alustavad ettevõtjad, kes on tegevusega alustanud toetuse taotlemise aastal või vahetult enne seda. Nende hulgas on enamuses ettevõtted, kes on oma alustavale ettevõtlusele hoo sisse saanud ja kelle käive jätkab iga-aastaselt kasvamist, aga on ka ettevõtted, kellel on käive jäänud toetuse saamise eelsele (madalale) tasemele (näiteks Kure Puukool, Marjala OÜ). Teise, suurema osa, moodustavad juba tegutsevad ja suurema käibega ettevõtted, kus arvestades, et 2020. aasta müügitulu kahanemine võis olla ajutine ja põhjustatud COVID -kriisist, on käive toetuse saamise järgselt üldjuhul stabiilselt kasvanud.

Tabel 15. Väiketootmise ja teenuste arendamise meetmest 2016-2018. aastal toetatud ettevõtete käive¹⁹

Taotleja	Taotlus aasta	Projekti lõpp	Müügitulu 2016	Müügitulu 2017	Müügitulu 2018	Müügitulu 2019	Müügitulu 2020	Kasv (taotluse aasta vs 2020)
Andre Juustufarm OÜ	2016	2019	€168 874	€441 772	€404 644	€495 686	€627 631	272%
Habemiku Talu	2016	2019	€0	€324 697	€145 108	€218 536	€216 574	-33%
Marjapuu OÜ	2017	2019	€0	€1 714	€2 461	€4 695	€6 504	279%
Osaühing Aiasõber	2017	2019	€86 544	€108 398	€100 715	€101 466	€114 327	5%
OÜ Benfort	2017	2019	€662 244	€632 247	€592 920	€952 907	€436 708	-31%
OÜ Baheland	2017	2019	€63 685	€50 568	€48 457	€123 890	€82 905	64%
OÜ Rabafarm	2017	2019	€41 232	€49 683	€79 546	€53 367	€52 536	6%
Päikeseratas OÜ	2017	2019	€0	€140 849	€517 423	€498 023	€1 001 013	611%
Talliteenuste OÜ	2017	2019	€46 376	€72 355	€83 608	€69 113	€90 293	25%
Teadus ja Tegu OÜ	2017	2019	€11 150	€31 137	€30 366	€35 363	€25 698	-17%
Osaühing Avi Puutöököda	2017/18	2019/20	€244 135	€276 728	€245 427	€197 415	€309 309	12%
Jalak OÜ	2018	2020	€0	€98 792	€60 106	€129 725	€71 393	19%
Kure Puukool OÜ	2018	2020	€0	€40 089	€360	€9 222	€3 055	749%
Marjala OÜ	2018	2020	€3 024	-	€3 167	€8 359	€3 810	20%
OÜ Järiste Veinitalu	2018	2020	0	0	0	€7 312	€11 346	55%
OÜ L-Wood	2018	2020	€12 858	€31 757	€120 972	€75 429	€231 329	91%

Kuigi töötajate arv ei ole eraldi mõjunäitajaks on vaadatud ka toetuse saajate töötajate arvu muutuseid. Toetuse mõju töökohtade loomisele on olnud tagasihoidlikum – **üldjuhul on toetuse saamine tõstnud töötajate arvu ettevõtetes, kus on enam kui üks töötaja ka toetuse taotlemise ajal.** Ühe töötajaga ettevõttes ei ole toetuse saamise tulemusel töötajate arv üldjuhul suurenenud. Kokkuvõtvalt on töökohtade arv suurenenud pooltes valimisse jäänud ettevõtetes, kus on kokku võrreldes taotluse esitamise hetkega lisaks loodud **14 töökohta** (Tabel 16).

Tabel 16. Väiketootmise ja teenuste arendamise meetmest 2016-2018. aastal toetatud ettevõtete töötajate arv²⁰

Taotleja	Taotlemise aasta	Projekti lõpp	Töötajad 2016	Töötajad 2017	Töötajad 2018	Töötajad 2019	Töötajad 2020	Kasv
----------	---------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------	------

¹⁹ Allikas: Äriregister, Äriregistri andmete/ majandusaasta aruande puudumisel inforegister.ee andmed

²⁰ Allikas: Äriregister, Äriregistri andmete/ majandusaasta aruande puudumisel inforegister.ee andmed

Andre Juustufarm OÜ	2016	2019	7	9	7	7	8	14% (+1)
Habemiku Talu	2016	2019	0	0	1	1	1	100% (+1)
Marjapuu OÜ	2017	2019	0	0	0	1	1	100% (+1)
Osaühing Aiasöber	2017	2019	3	2	2	2	2	0% (-)
OÜ Benfort	2017	2019	6	6	8	7	9	50% (+3)
OÜ Baheland	2017	2019	1	1	1	2	1	0% (-)
OÜ Rabafarm	2017	2019	0	1	2	2	1	0% (-)
Päikeseratas OÜ	2017	2019	0	2	3	2	2	0% (-)
Talliteenuste OÜ	2017	2019	4	4	4	4	6	50% (+2)
Teadus ja Tegu OÜ	2017	2019	1	1	1	0	0	-100% (-1)
Osaühing Avi Puutöökode	2017/18	2019/20	8	8	8	8	8	0% (-)
Jalak OÜ	2018	2020	0	6	2	3	5	150% (+3)
Kure Puukool OÜ	2018	2020	0	1	1	1	0	-100% (-1)
Marjala OÜ	2018	2020	1	0	1	1	1	0% (-)
OÜ Järiste Veinitalu	2018	2020	0	0	0	0	0	0% (-)
OÜ L-Wood	2018	2020	2	1	3	5	6	100% (+3)

Kokkuvõtvalt võib perioodil 2016-2018 toetust saanud ettevõtete käibe muutuste põhjal järeldada, et **toetuse saamisel on olnud selgelt positiivne mõju ettevõtete stabiilsele käibe kasvule, eriti just juba tegutsevate ettevõtete osas**. Alustavate ettevõtete osas on samuti mõju tegevusele hoo sisse saamisele olemas.

3.4 Turismiettevõtluse arendamise meetme projektide mõju (meede 1.2)

Turismiettevõtluse meetme mõju analüüsiks koostati eraldi valim (4 taotlejat²¹), **milles olid kõik meetmest 1.2 aastatel 2016-2018 toetust saanud ettevõtted ja analüüsiti nende käibe ja töötajate arvu muutuseid peale projekti elluviimist**. Periood oli valitud lähtuvalt sellest, et oleks võimalik hinnata perioodi jooksul toimunud käibe muutust. Enamus meetmest toetatud projektidest on ellu viidud sihtasutuste (10) poolt, samuti ka KOVide (5) poolt ning vähemas mahus MTÜde (2) poolt. Seega on äriühingute osa tervikmeetmes pigem tagasihoidlik.

Toetust saanud ettevõtete käibed, kaks aastat peale projekti lõppu, on kahel juhul enam kui kahekordistunud, ühel juhul kasvanud üle kolmandiku võrra (kuid tänaseks taas oluliselt langenud) ning ühel juhul pea poole võrra langenud (Tabel 17).

Tabel 17. Turismiettevõtluse arendamise meetmest 2016-2018. aastal toetatud ettevõtete käive²²

Taotleja	Taotlemise aasta	Projekti lõpp ²³	Käive 2016	Käive 2017	Käive 2018	Käive 2019	Käive 2020	Käive 2021	Käive 2022 ²⁴	Muutus 2a hiljem
Brauermoto OÜ	2018	2019	82678	84206	69541	60130	55366	40260	23956	-42%
Jaan Šults FIE	2018	2021	0	5680	10548	6036	15615	5892	24559	133%
OÜ Kaitsmarger	2017	2018	112401	116655	335926	411182	358462	362132	297878	207%
OÜ Kormoran Kayak	2016	2018	0	16191	21669	18170	21785	13492	3430	35%

²¹ Kokku sai meetmest kogu perioodi jooksul kokku 6 ettevõtet ja 1 FIE, neist 3 projekti on lõpetamata.

²² Allikas: inforegister.ee, tegelike käibe andmete puudumisel, on tegemist prognoositud käibega

²³ Lõpuks on arvestatud viimane väljamakse või viimase aruande tähtaeg

²⁴ III kv seisuga

Töötajate arvule ei ole saadud toetus olulist mõju avaldanud. Ühes ettevõttes on projekti elluviimise ajal töötajate arv oluliselt tõusnud (2-lt 9-le) ja sellele tasemele jäänud, ülejäänud ettevõtetes on vahepeelsel perioodil olnud töötajaid, kuid mitte enam 2 aastat peale projekti lõppemist (Tabel 18).

Tabel 18. Turismiettevõtlike arendamise meetmest 2016-2018. aastal toetatud ettevõtete töötajate arv²⁵

	Töötajate arv 2016	Töötajate arv 2017	Töötajate arv 2018	Töötajate arv 2019	Töötajate arv 2020	Töötajate arv 2021	Töötajate arv 2022 ²⁶	Muutus 2a hiljem
Brauermoto OÜ	1	2	2	2	2	0	0	-100%
Jaan Šults FIE	0	0	0	0	0	0	0	0%
OÜ Kaitsmarger	4	2	9	9	9	9	9	350%
OÜ Kormoran Kayak	0	1	0	1	0	0	0	-100%

Kokkuvõttes ei saa antud valimi põhjal ühest järeldust teha mõjust turismiettevõtetele, samuti ei ole selle valimi ettevõtete käibe muutuste põhjal võimalik meetme mõju hinnata, kuna võrreldes meetmest toetust taotlenud turismivaldkonna sihtasutuste ning KOV projektidega on toetust saanud ettevõtted pigem üksiktegijad erinevatest valdkondadest (toitlustusärist ja matkateenuste pakkujatest kuni metsamajanduse ning mootorrataste ja tehnika müügini tegelevate ettevõteteneni). **Samas peab tõdema, et ilmselt ei saavutata meetmega prognoositud töökohtade arvu (kokku 35), kuna valimist välja jäänud projektid on suures osas avaliku sektori poolt ellu viidud, kus töökohtade loomine (ja ka käibe kasvatamine) ei ole eraldi eesmärk** (turismi tugitaristu arendamine, avaliku sektori poolt hallatavate turismiobjektide edasiarendamine jms projektid).

3.5 Kohalike traditsioonide hoidmise ja arendamise meetme projektide mõju (meede 2.1)

Kogukonna arendamise meetme mõjuanalüüs tugineb elluviidud projektide seast valimi projektidega seotud isikutega tehtud lühiintervjuudel, mille raames uuriti projekti käigus arendatud teenuse või investeeringuobjekti tulemuste, kasusaajate ning mõju kohta kogukonnale. Valimi näol ei olnud tegemist täielikult juhuvalimiga, pigem oli tegemist eesmärgipärase valimiga, st valimisse valiti projektid selle alusel, et nad võiksid olla nõ kõige tüüpilisemad meetme raames toetatud tegevused, mille põhjal tehtud järeldusi võiks laiendada kogu meetmele.

Valimis oli 10 projekti, 9 neist ellu viidud. Kümnest projektist kaheksa raames toetati investeeringuid kogukonnateenuste või avalike objektide arendamiseks, ühe raames toetati rahvariiete soetamist ning ühe raames maakondlike loometalgude (häkatoni) läbiviimist Tartumaal.

Investeeringuprojektidest suurim osa (4 projekti) oli suunatud kogukonnale mõeldud teenuste arendamiseks, sh Peipsimaa Kogukonnaköögis taastuenergia rakendamine, Luke Käsitöökoja rekonstrueerimine, Jaago talu käsitööküüni küttesüsteemi ja kanalisatsiooni rajamine ning Kastre valla sotsiaalteenuste keskus, ehk SA Hooldekodu Härmalõng juurde abivajajatele duši ning pesupesemise võimaluste loomine. Ülejäänud projektid olid seotud vaba aja võimaluste loomisega (Lähte suusaradadele lumekahuri soetamine ning Annikoru

²⁵ Allikas: inforegister.ee, tegelike käibe andmete puudumisel, on tegemist prognoositud käibega

²⁶ III kvartali seisuga

rulapargi rajamine Elvasse) ning vabatahtliku tegevuse ja kogukonna turvalisuse tagamisega (MTÜ Luunja Vabatahtliku Jõepäästeühingule ujuvkai soetamine).

Enamus toetuse saajatest hindavad toetuse raames tehtud parendusi või investeeringuid väga oluliseks oma edasise tegevuse jätkamiseks või edasiarendamiseks. Ka lihtsama olemusega investeeringud – hoone rekonstrueerimine, küttesüsteemi või kanalisatsiooni rajamisel on olnud väga selge kasu – see on võimaldanud seni hooajalisi tegevusi jätkata aastaringiselt, suurendada käsitöötubades osalejate arvu ja tõsta neile pakutavaid võimalusi.

Hinnangud kasusaajate arvule on pigem tunnetuslikud kui täpne statistika ning pigem tegevusvaldkonna spetsiifilised. Kõige väiksem otsene kasusaajate arv on valla sotsiaalteenusel (avalik pesemisvõimalus), millel ongi väike ja spetsiifiline sihtrühm ning rahvariidekomplektide soetamisel (kuna neid soetati täpne arv – nii palju tantsijaid toona oli). Samas võib viimase kaudset kasusaajate arvu kõige suuremaks pidada, sest uusi efektseid tantsurõivaid kannab tantsugrupp lisaks kohalikele esinemistele ka kõigil tantsupidudel sh üldtantsupeol, mille vaatajate arv küündib 100 000-ni. **Kõige sagedamini jäi vahetute kasusaajate hinnang vahemikku 25-40**, hõlmates kogukonna liikmeid ja lähipiirkonna elanikke (ca 35-50 km ulatuses). Veidi kõrgem vahetute kasusaajate arv oli Loometalgudel, kus osalejaid kahe aasta peale kokku on olnud üle 100 ning **Lähte suusaradadel, kus igapäevaseid kasutajaid võib õpilaste ja harrastajate näol olla hooajal kuni 1000 ning vähem regulaarseid kasutajaid teist samapalju.** Kaudsete kasusaajate numbriline määratlemine võib olla keerulisem – ujuvkai kasutamine võimaldab vabatahtlikul jõepäästel reageerida kiiremini kõigile väljakutsetele Emajõel, Loometalgutel hoogu saanud ideesid on edasi arendatud ja igapäev neist on kasusaajaid, **kes võivad ulatuda kokku sadade ja isegi tuhandeteni** (nt Kodavere keeleõppe ideega toimetajad; digiõpetajad, kes viivad kokku koole ja õpetajaid ning viivad reaalselt toimuvaid virtuaaltunde läbi; rahvakultuurikeskuse projekt rahvakultuuri elementide kasutamiseks igapäevaelus, mille raames oli vanasõnade aktsioon, kus maakonnaliinibussidesse kleebiti vanasõnu koos kindamustritega; mõisakino - loomemajanduse inkubaator jt).

Projekti elluviijad olid **valdavalt väga rahul projekti tulemustega ning hindasid selle mõju kogukonnale väga oluliseks.** Üksikud valimisse sattunud intervjueritavad hindasid kasusaajate rahulolu madalamaks kui 5 punkti, aga ka sellisel juhul oli see pigem 4+ või 4,5 ning tulenes pigem perfektsionismist, et alati saaks paremini, mitte sellest, et mingid oodatavad tulemused oleks saavutamata jäänud.

Toetuse saajad on positiivse mõjuna välja toonud järgmise:

- Päikeseenergia kasutamine kogukonnaköögis on võimaldanud kulusid vähendada ja tegevuse jätkusuutlikumaks muuta ning kohalike toodete päikeseenergia toel osaliselt või täielikult tootmine on ka omapära lisav ja konkurentsieelist andev.
- Seni kasutuskõlbmatu muinsuskaitse piirkonnas oleva maja taastamisest on olnud kasu kogukonnale ja ümbruskonnale, üks päästetud hoone mõisakompleksist annab pargi arhitektuurilisele kuvandile lisaväärtust ning on mõjunud positiivselt ka külastatavusele.
- Inimeste tagasiside on positiivne, et pakutakse koduläheduses erinevaid õpitubasid, kusjuures osalejad ei väärtusta mitte niivõrd ainult seda õppimist ja uusi teadmisi, mida saavad, vaid kogu seda kaasnevat kogemust ja elamust. See väljendub nii personaalses tagasisides kui sotsiaalmeedias. Käsitööküün on kujunenud kogukonna

sädeinimeste koondajaks, ka külaseltsi kese on siin, sageli toimuvad külaseltsi koosolekud siin ning erinevad piirkonnas toimuva „otsad jooksevad siin kokku“.

- Lumekahuri soetamisel on olnud oluline mõju tervisespordi ja liikumisharrastajatele. Kuigi ka enne olid need võimalused olemas, siis projektiga suudeti tõsta kvaliteeti ja tagada jätkusuutlikkus, näiteks eelmine talv tehti 10. detsembriks kunstlumega rada, mis püsis kuni aprillini, mida inimesed said läbi kogu hooaja kasutada.
- Projekti elluviimise mõju kohalikule kogukonnale või piirkonnale saab hinnata väga positiivseks, kuna on olemas selline organisatsioon, kellel on nüüd võimekus tagada oma parimal võimel turvalisust Emajõel, reageerides sündmustele kiiremini kui politsei, eriti kui see kellegi elu päästab.
- Sotsiaalteenuste keskus on väga vajalik teenus vähekindlustatud peredele, kellel enne selline võimalus praktiliselt puudus. Täna on neil võimalik kasutada pesumasinaid, ruum on soe ja hind pole märkimisväärne (1 euro), Härmaalõng maksab sellele teenusele peale. Aga kasu on sellest kindlasti, kogukonnas on seda vaja.
- Hindan väga suureks, kui „naine saab uued riided selga, särab ja see kandub edasi kõigis esinemistes“.
- Kriitiliselt hinnates ei olnud loometalgute otsene mõju kogukonnale ehk nii suur kui lootsime, samas mitmed talgutelt alguse saanud ideed toimetavad – „digiõpsid“, Kodavere keeleõpe, minikool, rahvakultuuri keskus, aga nad pole lihtsalt maakondliku arendustegevuse skoobiga. Seega võiks mõju hinnata heaks, sest talgud toimusid ja läksid tegelikult korda. Rohkem elust enesest valukohti oleks lootnud ja ka KOV spetsialistide poolne osalemine oli tagasihoidlik.
- See oli sügav maapiirkond, kuhu rulapark loodi, kus ei olnud muid võimalusi peale staadioni sportimiseks, seega on selle mõju piirkonna noortele väga suur – seal saab harrastada mitut spordiala, tõukeratta, rula ja rattaga sõita, lauatennist mängida, mistõttu sobib see kasutamiseks mitte ainult poistele vaid ka tüdrukutele. Projekti käigus kasutati olemasolev potentsiaal maksimaalselt ära, seal ei ole tehtud ehitist materjalidest, mida peaks hakkama 5-10 a pärast uuendama. See on betoonpark ja väga väikese hooldusvajadusega, sh laud, prügikastid ja pingid samuti. Samuti on kõik võimalused kohe algselt loodud ja välja ehitatud, kust saab ainult edasi minna ja taristut ning võimalusi edasi arendada.

Kokkuvõtvalt saab valimisse sattunud projektide elluviijate endi hinnangule tuginedes hinnata projektide mõju heaks kuni väga heaks, samuti parendatud objektidest või teenustest otseste kasusaajate rahulolu nendega. Tegemist ei ole olnud suuremahuliste investeeringutega, kuid sageli on toetuse eest suudetud jõuda tegevusega mingile uuele või paremale tasemel, mida ei oleks olnud võimalik saavutada ilma toetuseta. Samuti on mitmel juhul olnud tegemist ühe olulise sammuga pikemast kogukondadele suunatud teenuste arendamise protsessist, millest ka eelnevaid samme on järk- järgult TAS poolt toetatud.

3.6 Noorte aktiveerimise meetme projektide mõju (meede 2.2)

Noorte aktiveerimise meetme mõjuanalüüs tugineb samuti ellu viidud projektide seast valimi projektidega seotud isikutega tehtud lühiintervjuudel, mille käigus uuriti projekti käigus arendatud teenuse või investeeringuobjekti tulemuste, kasusaajate ning mõju kohta kogukonnale. Valim on moodustatud eesmärgipärasuse põhimõttel, st valimisse valiti

projektid selle alusel, et nad võiksid olla nõ kõige tüüpilisemad meetme raames toetatud tegevused, mille põhjal tehtud järeltusi võiks laiendada kogu meetmele.

Valimis oli 9 projekti ning enamus projektide raames soetati noortele tegevusvõimalusi parendavaid seadmeid või tehnikat (7 projekti) ning kahel korral toetati „pehmeid“ tegevusi (laste suvelaagri korraldamine ning noorte puhkpilliorkestri rahvusvahelise koostööprojekti toetamine).

Valimisse sattunud noorte tegevusvõimalusi parendavatest projektidest enamus (5 projekti) olid suunatud noorte sportimis- ja vaba aja veetmise võimaluste toetamiseks, sh disc-golfi raja rajamine, noorte autospordi toetamiseks võistlusel vajalike hooldusseadmete soetamine, noorte orienteerumisharrastuse tutvustamiseks koolides orienteerumisseadmete soetamine, noorte võistlus-purjespordivõimaluste toetamiseks purjepaadi soetamine ning mobiilsete korvpallivahendite ost noorte liikumisharjumuse suurendamiseks. Lisaks toetati robotniiduki ostmist kooli, integreerides seda õppetöö ja robotikaga, ning uue noortekeskuse sisustuse soetamist.

Noortele suunatud projektide **kasusaajate arv on üldjuhul jäänud paarikümne kanti**, väiksem on olnud kasusaajate arv noorte võistlusspordi toetamisel (väiksem purjespordil, veidi suurem autospordil), kuid laiemale **sihtrühmale suunatud liikumisharrastuse populariseerimisele suunatud projektid on jõudnud läbi piirkonna koolide mitmete sadade õpilasteni** (nt orienteerumisharrastust koolides tutvustav projekt või korvpalli huvi tekitamisele suunatud mobiilsete kõrvallaudade paigaldamine koolide juurde).

Projekti elluviijad olid samuti **rahul või väga rahul projekti tulemustega ning hindasid projekti mõju piirkonna noorte aktiveerimisele või oskuste arendamisele oluliseks või väga oluliseks**. Toetuse saajad on positiivse mõjuna välja toonud järgmise:

- Projekti raames rajatud disc-golfi rada on üks konkreetne tegevus, mis on loonud vaba aja veetmise võimalusi noortele, mida siin piirkonnas ei ole just palju, see edendab sportlikku ja liikuvat eluviisi, lisaks sisaldab noortes huvitekitamiseks väikest võistlusmomenti.
- Kasutajate tagasiside on olnud positiivne, lisaks koolinoortele käivad siin ka lähipiirkonna harrastajad ja hobi disc-golfi mängijad, kelle tagasiside on samuti positiivne olnud.
- Olime väga rahul, ei pidanud enam tellima muruniitmise tööd, mis oli otsene majanduslik kasu. Lisaks nägid lapsed ka, millist praktilist kasu mururobotist on - said praktilisi oskusi ja õppisid lahendama probleeme. Lapsed olid väga rahul, uhked ja rõõmsad ja elevil ning tehnoloogilist huvi on see neis kindlasti suurendanud.
- Väga rahul, väga väljapaistev projekt oli, oleme käinud ka mujal reisirid, aga see oli eriline, kuna seal kohapeal oli olemas huvitatud noortegrupp, kes tahtis meiega koostööd teha, mitte ei olnud lihtsalt esinemised välismaal. See oli oluline, et ka nemad tulid ise Eestisse ja noored löid isiklikud kontaktid. Ka on nende orkestrijuhi näpunäited meile seni kasuks.
- Projekti saab pidada väga positiivseks just sellest aspektist, et autosport on suurte kuludega ja projekt võimaldas sportlastele kulusid vähendada ja võistlustaset tõsta kõrgemaks. Kui kulud on kõrged nagu ikka tehnikaspordis, siis sageli suurem rahakott võimaldab, aga välise toega on võimalik anda võimalust ka teistele. Kui tingimused on head, siis on ka indu rohkem - kohe kui võimalusi tekkis juurde, kasvas ka huvi.
- Kindlasti oli projekt noortele väga kasulik, neile tutvustati orienteerumist neile tuttavas keskkonnas, et tekitada huvi ja julgust proovida ning edasi suurematele

üritustel, näiteks maakonna orienteerumispäevakutel osaleda. Nende ürituste eesmärk ongi regulaarne liigutamine ja selle propageerimine. Lapsed on rajalt tulles ja asjaga hakkama saades olnud siiralt rõõmsad ja õnnelikud ning võidurõõmsad kõik.

- Projektiga osteti noorte kahepaat, võistluspurjekas, mis võimaldas klubi noortel mitmed aastal käia Eesti karikasarja võistlustel ja Põhjamaade võistlustel. Projekti/objekti mõju neile noortele oli suur, sest ilma uute paatide soetamiseta poleks nad võistlussporti saanud jätkata. Projekti kirjutamine oli tüdrukute enda initsiatiiv, kes selle paadiga sõitma hakkasid, klubi aitas vormistada ja kokkuleppeid saavutada. Projekt kindlasti toetas noorte initsiatiivi ja andis hea kogemuse, kuidas seda kõike teha.
- Projektil oli selge mõju olemas – peale mobiilsete korvpallilaudade paigaldamist aktiveeris MTÜ ka Elvas korvpallile suunatud tegevusi ja paigaldatud korvpallilauad tekitasid lastes huvi. Sügisest hakkas klubi korvpalli trenne läbi viima ja huvi oli suurem, kui varem - kui muidu oli ainult Elvas väike rühm, siis peale projekti tegi BC Elva eraldi korvpalli treeninggrupid Kongutas, Puhjas, Rõngus ja Elvas, mis oli otseselt selle projekti mõju. Kuna igal pool pole statsionaarseid korve siis paljud tulid trenni, et oleks kuskil mängida, kui mobiilsed korvid talvehooajaks maha võeti.
- Projekti käigus soetati uutesse noortekeskuse ruumidesse sisustus, tänu millele uus keskkond ei ole võrreldaval tasemel vanaga – varasemalt tegutses noorsootõtaja vanas saunamajas, kus polnud mingid tingimusi avatud noorsootöö tegemiseks, huviringide läbiviimiseks vms. Praeguses majas on palju suurem külastatavus, huviringide valik on mitmekesisem, lisaks on võimalik sünnipäevadeks ruume rentida. Projekti käigus alustati ka noorte varajase kaasamisega, umbes kord kvartalis kaasas noorsootõtaja noori mentorlusprogrammilaadsetele päevadele, kus noored said tulla kokku, oma ideid rääkida ja koos noorsootõtajaga arutati ühiselt nende elluviimise võimaluste üle, millest kasvasid välja tänaseks kord kuus toimuvad noorte ideepäevad, mis nüüdseks on pidev vorm noorte soovide kuulamiseks.

Kokkuvõtvalt saab valimisse sattunud projektide elluviijate endi hinnangule tuginedes hinnata projektide mõju samuti heaks kuni väga heaks. Positiivsena saab välja tuua, et ülekaalus olid projektid, kus ei olnud ainult ühekordse varustuse soetamisega tegemist, vaid mingil viisil jätkatakse tegevustega siiani (nt orienteerumise tutvustamine koolides jätkub, ainult tasu eest, korvpallihuviliste arv kasvas peale korvilaudade paigaldamist koolide juurde, noortekeskuses projektis esmakordselt rakendatud mentorprogrammi rakendatakse nüüd regulaarse noorte kaasamise viisina). Samas on näha, et asjad ei jätku peale projekti lõppu iseenesest ning noorte liikumisharrastused on mõjutatud nii COVID- kriisist, samuti on võistlusspordi jaoks oluline tegeleda ka järelkasvuga. Mitmete projektide elluviijate hinnangul võiks projektide mõju ja jätkusuutlikkust suurendada, kui ühe projekti raames oleks sama eesmärgi saavutamiseks võimalik kombineerida investeeringuid ka pehmete tegevuste toetussumma eest.

3.7 Võrgustike meetmete projektide mõju (meetmed 3.1 ja 3.2)

Kuna võrgustike areng on olnud üks TASI prioriteete, viidi võrgustike meetmetest (meetmed 3.1 ja 3.2²⁷) toetust saanud projektide esindajatega läbi **neli süvaintervjuud, saamaks sisendit koostöövõrgustike tausta ja senise arengu, TASI meetmest toetust saanud projekti(de) mõju ja osalejate rahulolu ning võrgustike edasiste arenguplaanide kohta.**

Intervjuud viidi läbi Peipsimaa toiduvõrgustiku (MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök), Sibulatee koostöövõrgustiku (MTÜ Sibulatee), Elva puhkepiirkonna (SA Vapramäe-Vellavere-Vitipalu) ja Tartumaa noorsootöötajate võrgustiku (MTÜ Tartumaa Noorsootöötajate Ühendus) esindajatega. Ülejäänud võrgustike meetmetest rahastatud projektid olid kas TASI enda poolt koostatud (kokku 8 projekti), või on veel seire koostamise hetkel pooleli (lisaks TASI projektidele veel 4 projekti).

3.7.1 Sibulatee koostöövõrgustik

Võrgustiku taust ja senine areng

Sibulatee võrgustik²⁸ (MTÜ Sibulatee) tegutseb Tartumaa Peipsiäärses osas (haldusreformi järgselt Peipsiääre vald) 2009. aastast, kuid juba enne seda olid piirkonna aktiivsed ettevõtjad mõelnud koostööle. Algne märksõna, mis osapooli kokku tõi oli „**kohaturundus**“ ning sellele lisaks **turismi arendamine**. Esimestel kokkusaamistel osales u 16 ettevõtjat. 2022. aasta seisuga on võrgustikus u 35 liiget (sh majutusettevõtted, toitlustajad, talud, teenuste pakkujad), kes on kõik ettevõtjad. Liikmete arv on aastate lõikes tasapisi suurenenud. Sibulatee tugevus on olnud lihtne ja selge juhtimisstruktuur, MTÜ-l on kaks asutajaliiget, kõik ülejäänud võrgustiku liikmed on partnerid, mis teeb asjaajamise lihtsaks ja kiireks.

Võrgustikul on sisuliselt kaks peamist eesmärki, mis moodustavad nn väärtuspakkumise. Nendeks on **ühises infoväljas olemine ja ühisturundus** (Sibulatee kaubamärk). Võrgustiku tegevuse oluline fookus on **tuua piirkonda inimesi madalhooajal, kuna suvine periood on juba niigi väga tegus ja küllastajaterohke.**

Võrgustiku peamiseks tugevuseks on asjaolu, et 13 tegevusaastaga on saadud hästi „pildile“ ning et tegevus ei toimu ainult projektist-projektini. Sibulateed teatakse-tuntakse üle-eestiliselt ning kohati on eestvedajate jaoks pigem väljakutse see, et bränd ja nimi ei oleks suurem kui see, mida reaalselt on kohapeal pakkuda. **Võrgustiku väljakutseks on eestvedamise „õhinapõhisus“** (mis on seni olnud ka tugevus), mis tähendab, et võrgustiku koordineerimine on toimunud peamiselt vabatahtliku ning mittetasustatud tööna, kuid sellele ei ole alati olnud võimalik 100% pühenduda. Samuti on kohati keerukas suhete korraldus kahe erineva rahvuse ja kolme kultuuri kontekstis, mis on ühtlasi Sibulatee peamine eripära.

Võrgustik on teinud tulemuslikku koostööd (eelkõige turunduse osas) ka teiste osalt samas piirkonnas tegutsevate võrgustikega (Peipsimaa Turismi, Peipsimaa toiduvõrgustik). Võrgustiku eestvedajate hinnangul on Peipsimaa toiduvõrgustikul oma selge fookus ja see täiendab Sibulateed (kuigi osalt ka liikmed kattuvad), Peipsimaa Turism peab aga tulevikuks

²⁷ Pärast strateegia muutmist 2019.a meetmed 3.2 ja 3.3, lisandus suurprojektide meede 3.1

²⁸ www.sibulatee.ee

oma fookuse ja rolli ümber mõtestama, kuna üle-eestiliselt on moodustamisel 6-8 turismisihtkohta (DMO) ning Peipsimaa Turism peab ennast sellesse konteksti sobitama.

Võrgustiku TASI poolt rahastatud projektid ja nende mõju

Aastate jooksul on Sibulatee saanud mitmeid projektitoetusi, sh TASI võrgustike meetmest. Viimasel perioodil on TASI meetmest 3.2 (TASI piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine) toetuse saanud kaks projekti – „Sibulatee võrgustiku arendamine 2017-2019“ ja „Sibulatee 2020-2022“. Projektide peamine sisu on olnud **turundustegevuste elluviimine** (sisuloome, veebiarendus, trükised, fotod, messid jms), **võrgustiku kooshoidmine/ arengu toetamine** (õppereisid, piirkonna teekaardi koostamine) ning sündmuste korraldamine (Sibulatee puhvetite päev). Mõlema projekti toetussumma ulatus u 30 000 euroni. Projektides osalesid enam-vähem kõik võrgustiku liikmed.

Kuigi võrgustik pole otseselt mõõtnud oma liikmete rahulolu konkreetsete projektidega, on kahel korral mõõdetud liikmete üldist rahulolu (2017 ja 2022. a) ning kaardistatud ka klientide rahulolu (puhvetite päeval). **Nii liikmete rahulolu (5 palli skaalal oleks hinnang tugevalt üle 4), kui ka klientide soovitusindeks (100-200 vastajat, tulemus 10 palli skaalal vähemalt 9,3) on andnud võrgustikule väga positiivse tagasiside.**

Eraldi on võrgustik hinnanud ka erinevatel sündmustel osalenute arvu ning ka raha, mida külastajad on piirkonda jätnud. Näiteks **Sibulatee puhvetite päeval** (toimunud 6 aastat) **ulatub külastajate arv 5000-6000 inimeseni** (kevadepool on korraldatud 2 korda, u 3000 osalejat), kokku jätsid puhvetite päeva külastajad piirkonna ettevõtetesse nt 2022. a **u 250 000 eurot**. Seega on tegu piirkonna vaates arvestava sündmusega. Lisaks korraldab võrgustik ka talvist üritust „Kolkja Kelk“, mille osalejate arv on olnud u 500. Ühisüritustele lisanduvad ka liikmete enda korraldatud üritused.

Võrgustiku andmetel näitab külastuste statistika, et ka piirkonna teiste objektide (nt muuseumid) külastatavus on aasta-aastalt tasapisi kasvanud. Seega on võrgustiku järjepideva töö ja turunduse tulemusena loodud piirkonda tugev kaubamärk, mis on ka küllalt laialt tuntud.

Positiivse näitena tõi võrgustiku juht välja selle aasta ühe uue liituja, kes kolis piirkonda aasta tagasi ning selle põhjuseks oli Sibulatee võrgustik.

Juhul, kui võrgustik ei oleks TASI toetust saanud, oleks kogu tegevus kindlasti teises olukorras kui täna. Sisuliselt oleks asjad kas tegemata või palju väiksemas mahus realiseeritud. Eriti oluline oli projektitoetus võrgustiku käivitamisel. Kuigi kõik võrgustiku partnerid panustavad MTÜsse ka rahaliselt, on nn liikmemaks kokku aastas siiski vaid u 4000 eurot, mille toel suuremate turundustegevuste jms elluviimine võimalik ei ole.

Edasised plaanid võrgustiku arendamisel

Võrgustiku eesmärk ei ole Sibulateed geograafiliselt laiendada, vaid hoida seda kompaktsena ning autentsena. Samuti pole põhieesmärk külastajate arvu kasvatamine vaid pigem tegevusvõimaluste laiendamine, et külastajad viibiks piirkonnas kauem ning jätaks sinna ka rohkem raha. Märksõnad on seega **kohalikkus ja ehedus**, mitte tingimata suur arenguhüpe. Võrgustiku sisene eesmärk on, et **olemasolevad või piirkonda kolivad inimesed suudaksid endale ise töökoha (või lisisissetuleku) luua.**

Tulevikuvaatavalt on ohuteguriks eestvedaja(te) väsimine, oluline oleks laiendada vastavat (vabatahtlike) ringi. Ideaalis võiks olla ka **eestvedamine tasustatud**, aga tänase

toimemudeli puhul ei ole võrgustikuliikmed ilma toetuseta võimelised eestvedajat tasustama.

Oluliselt on tulevikuvaatavalt **arenguruumi ka koostöö osas, seda ka Peipsiääre vallaga**. Seni pole vald võrgustikku otseselt toetanud ning ka koostöötegevusi on olnud pigem vähe, koostöö tõhustamine võiks olla eraldi eesmärk.

Võrgustike edasiseks arenguks oleks hea jätkuvalt vastava toetusmeetme olemasolu TASist. Samuti saab TAS toetada Sibulateed oma tegevustest rääkides (nagu seni). Suure tulevikuvaatava mõttena on välja käidud idee, et Peipsi sibul võiks olla arvatud UNESCO kultuuripärandi hulka.

Kokkuvõttes on Sibulatee võrgustik olnud vaieldamatult edulugu ning TASi toetus selles äärmiselt oluline. Võrgustiku puhul peab silmas pidama, et see tegutseb Tartumaa ja TASi piirkonna vaates äärealal, kus üldised sotsiaalmajanduslikud näitajad on oluliselt tagasihoidlikumad. Seega on võrgustiku kestliku arengu toetamine ka edaspidi oluline.

3.7.2 Elva puhkepiirkonna koostöövõrgustik

Võrgustiku taust ja senine areng

Elva puhkepiirkonna koostöövõrgustiku ajalugu ulatub tagasi aastatesse 1999-2000, millal aktiivgrupp, kes on siiani teemat eest vedanud, võrgustiku käivitas. Aktiivseid liikmeid on võrgustikul u 10 (turismiettevõtjad, algusest peale), kokku on liikmeid u 25.

Kuni haldusreformini oli võrgustikutöö väga oluline, kuna piirkonnas oli palju väikseid KOVe. Võrgustik käis ise messidel, andis välja trükiseid, tegi koolitusi, kaks strateegiat jne. Viimane võrgustiku strateegia tehti enne viimast rahastusperioodi – see õnnestus hästi, haaras kaasa paljusid. Peale haldusreformi (alates 2018. a.) olukord muutus, kuna piirkonda tekkis üks suur KOV (Elva vald), lisaks sellele jäi veel eraldiseisvaks ka Nõo vald. Elva vald on soovinud võimestada ja turundada eelkõige ennast, varem oli turundustegevus piirkondlik, nüüd on rohkem KOVi põhine. Elva vallavalitsus lõi struktuuri ka turismiga tegeleva ametniku koha, kes peaks ka võrgustikku koordineerima, kuid inimesed on vahetunud, lisaks oli COVID ning koostööformaad pole paika loksunud, kuigi iseenesest on mõistlik, et KOVi palgal vastav inimene on.

Võrgustiku peamine eesmärk on olnud **piirkonna ühine turundamine**, mis on mõistlik. Selle koordineerimiseks loodi varasemate KOVide initsiatiivil SA Vapramäe-Vellavere-Vitipalu (VVV), kelle kaudu ka erinevaid (koostöö)projekte (peamiselt turism) ellu viidi. Praeguseks on VVV fookus rohkem loodusharidusel, piirkonna turismi koordineerimise osas ollakse äraootaval seisukohal.

Lisaks ühisele turundamisele peetakse väga oluliseks ka **ühiseid koolitusi, õppereise ja kogemuste jagamist**. Varasemad kogemused näitavad, et osalus on aktiivne ja vastavasisuliste tegevuste järgi on vajadus.

TASi poolt rahastatud projekt(id) ja selle mõju

Sarnaselt Sibulateele on Elva puhkepiirkond (VVV) saanud mitmeid projektitoetusi, sh TASi võrgustike meetmest. Viimasel perioodil on TASi meetmest 3.2 (TASi piirkonda jäävate võrgustike loomine ja arendamine) toetuse saanud kaks projekti – „Elva Puhkepiirkonna

retkejuhtide koolitused ja arendustegevused" ja „Elva Puhkepiirkond uue ideepangaga Läti turule“.

Projekti „Elva Puhkepiirkonna retkejuhtide koolitused ja arendustegevused“ peamiseks tegevusteks olid **turundustegevused (sh trükised, fotokonkurss, messil osalemine), õppereis ja koolitused**. Eestvedajad pidasid projekti kordaläinuks, see õnnestus ellu viia enne COVID-kriisi. Projektis osales **kokku ligi 40 inimest**, lisaks võrgustiku liikmetele ka partnerid (nt RMK). Projektile eraldi tagasisidet ei küsitud, pigem tehakse seda iga tegevuse kohta. Osalejate üldine rahulolu oli aga kõrge. Projekti oluline positiivne mõju oli selles, et **see hoidis võrgustiku liikmed aktiivsed**, kasulikuks peeti ka õppereisi, sh nii positiivsetest kui negatiivsetest aspektidest õppimist. Projekti toetussumma oli u 29 000 eurot.

Projekti „Elva Puhkepiirkond uue ideepangaga Läti turule“ elluviimine sattus COVID-kriisi ajale. Projekt käivitus väga hästi, käivitati Läti-Eesti matkamäng jne, kuid COVID-i tõttu jäid edasised planeeritud tegevused (füüsilised kokkusaamised) ära. Tegevusi lükati aasta võrra edasi ning lõpuks need viidi ellu, kuid koostöö Läti poolega planeeritult ei toimunud. Ka selles projektis oli osalejaid lõpuks kokku ligi 40 ning vaatamata tagasilöökidele õnnestus projekt siiski ellu viia (toimusid koolitused, külastused, fotokonkurss, matkamäng jne). Osade tegevustega (nt fotokonkurss) minnakse ka edasi.

Kui esimene projekt hoidis võrgustikku väga tigusana, siis teine projekt hoidis võrgustikku vähemalt alles. Kõik need, kes osalesid tegevustes said ideid ja mõtteid kas kohe või tulevikus elluviimiseks. Viimase projekti ajal muutus oluliseks ka küsimus, kuidas COVIDi ajal ellu jääda. Selles vaates oli kokkusaamistest kasu, kuna sai teistega rääkida ning muresid jagada.

Projektide mõju külastajate vaates Elva puhkepiirkonnas tervikuna süsteemselt mõõdetud ei ole. SA VVV loeb oma külastajaid. Asutustes, kes teenindasid külastajaid, oli aastatel 2015-2017 tõus, seejärel väike langus ja uuesti väike tõus ning siis COVID-i ajal suur langus. Paremini läks väiketaludel, nendesse tuldi ka piirangute ajal. Suurematel keskustel oli aga küllaltki raske, üritused ei ole varasemas mahus tagasi tulnud.

Edasised plaanid võrgustiku arendamisel

Tulevikuvaatavalt on jätkuvalt oluline **ühine turundamine ning ka kogemuste vahetamine**. Võrgustiku väljakutseks on asjaolu, et **selget eristuvat kaubamärki (nagu Sibulatee) ei ole võrgustikule tekkinud, pole ka nt ühte suurt sündmust, mis oleks üle-eestiliselt tuntud**. Seega on vajalik järjepidev töö oma positsiooni määratlemiseks. Keeruliseks peetakse ka seda, et sündmustele on küllalt raske toetust saada, selleks on vaja Leaderi-mõistes ühisprojekti jne. TASI strateegias võiks olla eraldi meede, mis toetab sündmusi, et need ei peaks olema ühisprojektid.

Kokkuvõttes on Elva puhkepiirkonna koostöövõrgustik pika ajalooga, kuid täna võrreldes nt Sibulateega keerulisemas seisus. Väljakutseks on võrgustiku edasi eestvedamise korraldus, samuti pole võrgustikul unikaalset eristuvat kaubamärki, üle-eestilist mõju omavaid suursündmusi jms. Võrgustiku eestvedajad ise aga usuvad, et piirkond on jätkuvalt väärt eksponeerimist ja seda on mõistlik teha koostöös.

3.7.3 Peipsi toiduvõrgustik

Võrgustiku taust ja senine areng

Peipsi toiduvõrgustik alustas tegevustega 2015. aastal. Võrgustiku liikmeteks on **turismitalud, toidukohad ja väiketootjad**, kelle ühisosa on see, et nad tegutsevad Peipsimaa piirkonnas (Peipsi põhjarannikult kuni Setomaani.) Võrgustikul on 2022. a novembri seisuga **32 liiget, kes moodustavad nn tuumiku**, kuid tegelikult on võrgustik laiem – sinna loetakse ka need kohad, kes osalevad Peipsi toidutänaval jne (kokku u 55). Võrgustiku põhieesmärk on tuua tähelepanu Peipsi toidule ning selle toel saada rohkem külastajaid piirkonda ning suurendada ka tulusid. Peamine väärtus, mida võrgustikus nähakse on **koos tegutsemine**, üksinda „pusserdamine“ ei vii väga kuhugi. Võrgustikule on suur väärtus piirkonna festivalid – suuremad sündmused, mis toovad piirkonda inimesi. Võrgustiku eestvedaja on MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök, liikmeks saab avalduse alusel. **Võrgustiku jaoks on oluline hoida kvaliteeti, liikmetel on õigused aga peavad olema ka kohustused** (liige peab olema aktiivne, peab panustama aega ja mõtteid).

Võrgustiku tugevuseks on festivalid, mida on aastas 4 ning kõik on sellised, mis toovad kokku inimesi üle Eesti. Teine tugevus on **turundus – võrgustik jõuab õigete inimesteni**, on toimiv koostöö teiste võrgustike ja partneritega (Jõgevamaa maitsed, Kääpa OTT, toidutee jne).

Võrgustiku eestvedajate jaoks on väljakutse, et **väljaspool hinnatakse tegevuste väärtust rohkem** kui omas piirkonnas. Peab olema julge (Eestimaa suurima festivali ellukutsuja), aga alati ei tulda sellega kaasa. Võrgustiku seisukohast on väljakutse ka koospüsimine – **piirkond on väga pikk, kõigile sobiva ühise aja ja koha leidmine on keerukas. Lisaks on vähe võimalusi terve piirkonna rahastamiseks** – erinevad Leader-piirkonnad ei toeta tervikut, taotlusi tuleb teha erinevatesse kohtadesse, nt Jõgevamaa toidukoolitusel saavad osaleda ainult Jõgevamaa asjaosalised jne. Lisaks on väljakutse, kuidas suure sündmuse nagu Peipsi toidutänav puhul jälgida kvaliteeti ning neid, kes omaalgatuslikult sündmust ära proovivad kasutada.

Võrgustiku koostöö Sibulateega on hea, koos kavandatakse sündmuste kuupäevi jms. Mitmed liikmed on nii toiduvõrgustikus kui ka Sibulateel. Koostöö on takerdunud Peipsimaa Turismiga.

TASi poolt rahastatud projekt(id) ja selle mõju

TASi poolt on perioodi jooksul rahastatud kahte MTÜ Peipsimaa Kogukonnaköök taotlust, millest 2022. a novembri seisuga on üks lõpetatud („Peipsi Toidu Tänav 175km“) ning üks elluviimisel („Piirideülene Peipsi toit“).

Projekti „Peipsi Toidu Tänav 175km“ raames toimusid **arenguseminarid, koolitused tooraine väärindamiseks, koostati trükis, fotod, videod. Projekt oli otseselt vajalik, et toiduvõrgustik käima saaks, kuna see oli toidutänavaga ellukutsutamise aeg**. Võrgustiku esimesed aastad oli rasked, aga see projekt aitas inimesed kokku kutsuda ja omavahel suhestuma panna. Tulemuseks oli ka hea kajastus (fotod ja videod jne). Projektis osales laiendatud seltskond – **kokku u 40 liiget**. Osalejate aktiivsus oli hea, kuna teema oli algusjärgus oli ka huvi suur. Projekti hindeks võiks 5 palli skaalal panna tugeva 4, suur osa liikmetest oli väga positiivselt meelestatud. Oli ka neid liikmeid, kes ebaõnnestusid, kuid sellel olid erinevad põhjused (nt polnud ise valmis kaasa tulema). Projekti konkreetseteks tulemituks olid **võrgustiku kokkusidumine, võrgustiku liikmete koolitused, teadmised, turundusväljundid**.

Peipsi toiduvõrgustik on tegelenud eraldi külastatavuse seirega. Tulemused näitavad, et sündmustel osalejate arvud on tuhandetes:

- **Rääbisefestivalil** on piletiga külastus, seal on **külastajaid u 5000-6500**, samuti läheb müüjatel hästi ja on korralik käive.
- **Peipsimaa Toidutänava** puhul näitab Google'i statistika, et korduvaid vaatajaid on sündmusel u 90 000; unikaalseid klikke u 35 000 ning need on aastate jooksul kasvanud (varem oli u 25000). Kokku võiks sündmus piirkonda tuua kuni **30 000 külastajat**; populaarsemaid pop-up kohti **külastab nt u 1600 inimest kahe päeva jooksul**. Vasknarvas kasutati ühel ajahetkel ka mobiilipositsioneerimist. Tulemused näitasid, et piirkonnas oli u 2500 külastajat. Majutus-toitlustusasutuste käibed on toidutänava puhul suuremad kui suursündmuste ajal.
- **Täiskuusööming** toimus esimest korda sel talvel (2022. a alguses). Unikaalsete külastuste arv (klikid) oli 15000 (43 000 oli korduvaid). Sündmusele **tuldi üle Eesti** (erinev Sibulateest – seal on pigem kohaliku piirkonna lugu).
- **Järgmisel aastal tuleb üks täiesti uus sündmus, COVIDi ajal katkenud Peipsi toidu suur pidu** (kevadel), sellise kujul enam ei jätku, kuna seal oli ka koostöö Venemaaga.

Projektist „Piirideülene Peipsi toit“ loobuti (enne kulude tegemist), kuna see oleks pidanud olema rahvusvaheline, aga COVID-i ja ka Venemaa tegevuse tõttu ei olnud otstarbekas tegevust käivitada.

Edasised plaanid võrgustiku arendamisel

Tulevikus on koostöövõrgustikul plaanis **jätkata festivalidega ja kogukondade arendamisega (toidukoolitused jms), hoida üksteist koos nii palju kui võimalik ja leida festivalidele rahastust ja tuge ka mujalt** (sh KOVID). Seni on võrgustiku puhul olnud positiivne, et eestvedamine on olnud tasustatud Peipsiveere programmist (kuni novembrini 2023), nt Sibulateel sellist võimalust ei ole. **Võrgustiku juht peab eestvedamise rahastamist ka üheks eduteguriks, mis võiks võimalusel olla ka meetmetest toetatud.**

TASi uues strateegias võiks olulisel kohal jätkuvalt olla **toidutemaatika**. Toiduvaldkonnas on ootus, et Tartumaal see liigub edasi, kuna siiani on maakond olnud pigem valdkonna mõttes mahajäänud.

Tehniliselt võiks TAsis olla võimalus ka silmast-silma projekti kaitsma tulla (ja ennast tutvustama). Oluline oleks jätkata ka välisõppereisidega, mis on osalejatele motiveerivad. TAsil võiks säilida ka meede, kus on **laiem koostöö ja maakondade ülese koostöö võimalus, sh rahvusvaheline** (nt Soome piirkonnaga koostöö, slow-food jms). Praegu on kitsaskoht, et piirkonna üleseid asju väga ei toetata (see on olnud TAsi suur võlu).

Kokkuvõttes on Peipsimaa toiduvõrgustiku poolt käivitatud selliseid sündmusi, mis toovad laiemasse piirkonda (Eesti mõistel äärealale) tuhandeid külastajaid ning hoiavad koos suhteliselt suurt regionaalset koostöövõrgustikku. Tegevuste edasiarendamine ning kohaliku toidu, turismi ja sündmuste kokku põimimine on vaieldamatult suure potentsiaaliga tegevus ka tulevikus.

3.7.4 Tartumaa noorsootöötajate võrgustik

Võrgustiku taust ja senine areng

Noorsootöötajate maakondlik koostöö ja koordineerimine jäi õhku peale maavalitsuste kaotamist. Kuna vajadust koostöö järgi tunnetati, moodustus vajaduspõhine koostöövõrgustik, eelkõige liitusid **maakonna erinevate omavalitsuste noortekeskused**. Tartumaa Noorsootöötajate Ühendus (MTÜ) on moodustatud 2015. aastal ning sellel on kaks peamist eesmärki: **võrgustiku hoidmine ja tervist edendava suuna arendamine**.

Koostöövõrgustik on sisu poolest käsitletav ka kui maavalitsuse ajal toimunud koostöövõrgustiku jätk. Võrgustiku liikmed on MTÜd ja KOVID – kõik Tartu maakonna KOVID on ühel või teisel moel kaasatud. Võrgustik on liitunud ka **TENT (tervist edendavad noortekeskused) võrgustikuga** – selles osaleb Tartumaalt 14 liiget, kokku 17 noortekeskust (päris kõik ei ole liikmed). Võrgustiku aktiivne grupp on u **20 inimest, samas nt võrgustiku korraldatavatel tunnustusüritusel osaleb u 50 inimest**. Võrgustiku kaudne ulatus on aga veelgi suurem - iga keskust esindab üks inimene, kellel on omakorda ka kohalik võrgustik (nn heaolu meeskond) vallas. Sinna on kaasatud laiem ring kohapealseid partnereid (haridusasutused jne).

Noorsootöötajate võrgustikku koordineerib Tartumaa Omavalitsuste Liit, TENT võrgustikku koordineeris heaolumeeskond. Samas on oma jälje jätnud COVID ja kaadrivoolavus. Kogu töö on sisuliselt vabatahtlik, on väike projektijuhtimise tasu, aga see on marginaalne.

Võrgustiku peamiseks tugevusteks on valdkonna inimeste kokkutoomine, nad on omavahel tuttavad, tekivad ideed jne. Väljakutseks on eestvedamise korraldamine – see peaks olema maakondlikul tasandil toetatud. Tugevuseks on ka TENT – see on pilootprojekt, mida mujal pole tehtud. Projekti raames proovitakse teha mõtestatud tervise edendusega seotud tegevusi, praktikas on 30 aastat räägitud ennetusest, kuid samas pole sellega väga kuhugi jõutud.

TASi poolt rahastatud projekt(id) ja selle mõju

TASi poolt rahastati Tartumaa Noorsootöö Ühenduse projekti „Tartumaa noorsootöö koostöövõrgustiku arendamine ja võimendamise“. Algselt pidid projekti põhitegevused toimuma 2020. aastal, aga seda pidi pikendama COVIDi tõttu. Projekt õnnestus lõpuks ellu viia 2022. aastal.

Kokkuvõttes sai enamus projekti tegevustest tehtud, osad asjad väiksemas mahus, osa veebis jne. Ära jäi ainult üks juhtimisalane koolitus. Projekti tegevusteks olid **noorsootöötajate tänuürituse korraldamine, IKT koolitused, õppreis Soome, muud koolitused** (juhtimisalased) jne. COVIDist tulenevate piirangute tõttu oli aga sündmusi keeruline läbi viia, nt registreerunuid oli rohkem kui kohale jõudnuid, järjepidevus kannatas. Samuti muutusid projekti raames aktuaalsed teemad - kriiside mõjul läks varasemalt planeeritud fookusest veidi mujale. Osad tegevused kallinesid, kuna neid tuli teha teisiti. Osalejate poolest olid üldiselt kõik Tartumaa piirkonnad kaasas, samas jäi osalenud inimeste arv piirangute tõttu väiksemaks. Isegi siis kui piirangud läbi olid, tuli reaalsuses osalejaid vähem (nohuga ei tulnud välja). Kokku oli projektis 330 osalust, kuid need kõik ei olnud unikaalsed osalejad.

Projekti positiivseks tulemuseks võib pidada ka seda, et TENT võrgustik on saanud üle-eestilist tähelepanu (päris mitu maakonda on tundnud huvi), samuti sai algatus riikliku tähelepanu - ühing sai tunnustuse (HTMi aasta noorsootööühingu nominatsiooni).

Juhul, kui projekti ei oleks olnud oleks valdkonnas palju rohkem omaette nokitsemist, vähem sünergiat ja koostöömõtteid jms. Ühistegevus annab motivatsiooni, mis on valdkonna arendamiseks väga oluline. Näiteks projekti raames toimunud välisreis Soome andis palju entusiasmi, samuti tunnustusüritused. Võrgustiku eestvedajate sõnul on teises keskkonnas olemine, üldine harimine jms väga oluline. **Tänu projektile tehakse koostööd päriselt, mitte paberil** – nt tegid 12 osalist koos ühise tervise edendusliku projekti, mis sai rahastust.

Projekti rahulolu eraldi ei uuritud, projekt venis pikaks ja lõpp läks kiireks. Jätkuprojektiga tahaks projekti venimisest tekkinud ebakõlad ära lahendada. Samas erinevate etappide juures tagasisidet küsiti – osalejate koonddindeks võiks anda 4 (5 kindlasti mitte).

Edasised plaanid võrgustiku arendamisel

Võrgustikul on käivitatud uus projekt, mis on saanud rahastuse, projektiperiood on 2 aastat. Plaanis on arendada edasi sama teemat – **tervist edendavad noortekeskused**. Suund on sinnapoole, et rohkem oleks kohalikul tasandil koostööd, nt koostöös tervist edendavate lasteaedade ja koolidega, mis on ammu toimetanud. Samas on ka nende koordineerimine „lükatud“ maakonna tasandile. Tegelikult oleks vaja maakonnas ühist suurt võrgustikku, mis tervist edendavaid tegevusi koordineerib. Uues projektis on kavandatud tervist edendavad suvekoolid, koostööpartnerite seminarid, tunnustusüritus, kaks suurt sündmust-noortepäevad (2023, 2024) jne.

Lisaks oleks vajadus ka välisreiside järgi, kuid need ei mahtunud projekti – seda tahaks nt ERASMUSest teha. Eesmärk on minna ühiselt välja, et saada ideid jne. Kogu tegevuse juures on oluline aspekt **osalejate motiveerimine, kuna vabatahtlikku tööd on palju**, see on väljakutse. Põhikohaga projektijuhi jaoks ei ole ressursi.

TASi strateegias on toetatud olnud noorte ettevõtlikkus, noortekeskuste vaates peaks olema võimalusi **ka tegevusvahenditeks** (nt bändiruumide sisustuseks on saadud, võiks sarnaseid asju ka edaspidi). Samuti võiks olla rahastatud **õpilasmalevad** (just maakondlikul tasandil), nt malevate kokkutulek, **ühisüritused, koostegemine jms**. Üksikuid tegevusi saab ka HARNOST toel teha. Praktikas on väljakutsed rahastamine – raha peab olema enne olemas, aruandlus ja bürokraatia keerukas, maksetaotluse puhul tahab iga uus menetleja uusi asju jne. Noori hirmutab bürokraatia, võimalusel võiks teha asju nende jaoks lihtsamaks.

Kokkuvõttes on noorsootöö valdkonnas vaja koostööd teha, vastava koostöövõrgustiku arendamist peetakse oluliseks ning see annab valdkonnale tervikuna juurde. Samas võib tekkida küsimus, kas selliste tegevuste rahastamine võiks lisaks Leader-meetmetele olla ka mujalt rahastatud.